

ANADOLU'DA KAFKASYA TÜRKLERİ

HASAN EREN

Prof. Louis Ligeti'ye

Anadolu ağızlarında Rumca, Arapça, Farsça... gibi komşu dillerden alınan birtakım kelimeler kullanıldığını biliyoruz. Yalnız Anadolu Türkçesinde kullanılan bu kelimeler şimdiye kadar toplanmamış, işlenmemiştir. Şu son yıllarda ANDREAS TIETZE bu kelimelerin Anadolu ağızlarında büyük bir yer tuttuğunu tesbit etmiş ve bu alanda sürekli olarak çalışmaya başlamıştır. İşte bu çalışmalar sonunda TIETZE şimdiye kadar üç yazı yaymıştır.

Yazar, 1955 te çıkan birinci yazısında, Türk Dil Kurumunun çıkarmış olduğu Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi'ne dayanarak, Anadolu'da kullanılan Rumca kelimeler üzerinde durmuştur.¹ 1957 de çıkan ikinci yazısında Anadolu ağızlarında geçen İslâvca kelimeler toplanmıştır.² Son olarak, yazar 1958 de Jean Deny Armağanı'nda çıkan üçüncü yazısında, Anadolu'da kullanılan Arapça kelimeleri toplayıp işlemiştir.³

TIETZE, birinci yazısının başlangıcında, Romen dilleriyle Farsçadan alınan kelimeler üzerinde çalıştığını da belirtmişti. Buna göre, Anadolu diyalektolojisi alanında büyük bir boşluğu dolduran bu üç yazıdan sonra, yazarın bu dillerden gelen kelimeler üzerinde duracağı anlaşılıyor.

TIETZE'nin fikrine göre, bu yazı serisindeki bölümlerin işlenerek yazılması sonunda Anadolu ağızlarında kullanılan yabancı kelimeler tesbit edilmiş olacak ve Anadolu'da yaşayan Türkçe kelimelerin anlaşılması kolaylaşacaktır. Böylelikle, Türk dilleri üzerinde çalışanlar için Anadolu Türkçesinde tesbit edilen Türkçe verileri kullanmak imkânı sağlanmış olacaktır.

¹ Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch: Oriens VIII, 204-257.

² Slavische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache: Oriens X, 1-47.

³ Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch: Jean Deny Armağanı. Ankara, 1958. 255-333.

Bence, TIETZE'nin Anadolu ağızlarında kullanılan Rumca, İslâvca, Arapça, Romanca ve Farsça kelimeleri müstakil yazılarda toplayıp işlemesi Türk dilleri üzerinde çalışan uzmanlar için büyük bir kazançtır. Ancak, bu kelimelerin tesbitinden sonra Anadolu'da kullanılan Türkçe unsurların anlaşılacağı söylenemez, sanıyorum. Anadolu ağızlarında TIETZE'nin saydığı dillerden alınan kelimelerin büyük bir yer tuttuğu açıktır. Bununla beraber, Anadolu'da kullanılan yabancı kelimeler yalnız bu dillerden alınmış değildir.

Bu dillerden gelen kelimeler yanında Anadolu'nun birçok yerlerinde Ermeniceden alınmış birtakım kelimeler kullanıldığını biliyoruz. Bu kelimeler şimdiye kadar toplu olarak ele alınmamıştır. Ancak, köklü bir araştırma sonunda Anadolu ağızlarında kullanılan Ermenice kelimeler kolaylıkla tesbit edilebilir.

Bu kelimelerden başka, Anadolu ağızlarında birtakım Moğolca kelimeler de kullanılır. Ancak, benim bildiğime göre, şimdiye kadar bu kelimeler üzerinde de toplu olarak durulmamıştır.

Anadolu'da Kafkasya dillerinden gelen birtakım kelimeler de vardır. Bu alanda henüz ciddi bir araştırma yapılmamışsa da, muhtelif tarihlerde Anadolu'ya gelen Kafkasya göçmenlerinin dillerinden yerli ağızlara birtakım kelimelerin geçmiş olması tabiidir.

Anadolu ağızlarındaki yabancı kelimeleri sayarken, Balkan ve Kafkas Türklerini de göz önünde tutmak lâzımdır. Muhtelif tarihlerde Anadolu'ya gelip yerleşen bu göçmenler de yerli ağızlara birçok kelimeler vermişlerdir. Balkan ve Kafkas Türkleri yanında, göçmen olarak yurdumuza gelen Tatarları da saymak icabeder. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde tesbit edilen Tatarca veriler, muhtelif tarihlerde Anadolu'ya gelip yerleşen Tatarlardan alınmıştır.

İşte, Anadolu ağızlarındaki yabancı kelimeler üzerinde çalışırken, Anadolu'da yerleşen göçmenlerden alınan bu kelimeleri de göz önünde bulundurmamak şarttır. Göçmenlerden tesbit edilen verilerin Anadolu Türkçesinin öz malı sayılamıyacağı açıktır. Bu sebeple, Anadolu ağızlarında kullanılan Türkçe kelimelerin anlaşılması için yalnız Rumca, Arapça, Farsça... gibi komşu dillerden alınan kelimeleri tesbit etmekle kalmıyarak, Balkan ve Kafkas göçmenlerinden alınan verileri de tâyin ve tesbite çalışmak lâzımdır. Bunlardan başka, yukarıda belirtildiği gibi, Tatarlardan alınan verileri de tesbit edip işlemek icabeder.

Türk Dil Kurumunun çıkarmış olduğu diyalektoloji sözlüğünde göçmenlerden toplanan veriler büyük bir yer tutar. Diyalektoloji araştırmalarında bu verilerin yerli ağızlarda kullanılan kelimelerle karıştırılmaması gerekir. Bu sebeple, Türk Dil Kurumunun göçmenlerden tesbit edilen verileri yerli kelimelerden tefrik etmesini memnuniyetle karşılamak icabeder. Böylelikle, Anadolu ağızları üzerinde çalışmak isteyenler, çalışmalarında göçmenlerden toplanan verileri yerli ağızlarda kullanılan kelimelerle karıştırarak aldanmak tehlikesinden kurtulmuşlardır. Yalnız, acınarak söyleyelim, sözlükte göçmenlerden toplanan bütün verilerin yerli kelimelerden tefrik edildiği söylenemez. Bu duruma göre, bu sözlüğü kullanırken, üzerinde durduğumuz verilerin yerli ağızlardan mı toplandığını, yoksa göçmenlerden mi alındığını kesin olarak tesbite çalışmak gerekir. Bu soru üzerinde önemle durmak ihtiyacını duymıyan yazarların hükümlerinde aldanmaktan kurtulamıyacıkları açıktır.

TIETZE, 1955 te çıkan yazısında, yerli ağızlarda kullanılan kelimelerle göçmenlerden toplanan veriler arasında her hangi bir fark gözetmemiştir. Ancak, 1957 ve 1958 de çıkan yazılarında, göçmenlerden tesbit edilen verileri artık bir * işaretiyle göstermişse de, bu veriler arasındaki *dialectologique* fark üzerinde durmamıştır.

Türk Dil Kurumunun diyalektoloji sözlüğü Anadolu ağızları üzerinde çalışmak isteyenler için sağlam ve zengin bir kaynaktır. Yalnız, bu sözlükten yararlanırken, yerli ağızlarda kullanılan kelimeleri göçmenlerden tesbit edilen verilerle karıştırmamak şarttır.

İşte, bu yazımızda, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yerleşen Kuzey Kafkasyalı Türklerden toplandığı anlaşılan birtakım veriler üzerinde durmak istiyoruz. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde bu verilerden ancak mahdut bir kısmının göçmenlerden tesbit edildiği belirtilmiştir. (TIETZE'nin yazılarında olduğu gibi, bu yazıda da bu veriler * işaretiyle gösterilmiştir.) Ancak, benim topladığım Karaçayca ve Balkarca veriler göz önüne alınca, göçmenlerden toplandığı belirtilmiyen diğer kelimelerin de Kuzey Kafkasya göçmenlerinden, daha açık bir tâbirle söyleyelim, Karaçay göçmenlerinden tesbit edildiği kolaylıkla anlaşılabilir. *Dialectologique* bakımdan bu verilerin de Anadolu Türkçesi için yabancı sayılması tabiidir. İşte bu sebeple, Anadolu Türkçesinde kullanılan Türkçe kelimeleri tâyin ve tesbit üzere, TIETZE'nin ileri sürdüğü gibi, yalnız Rumca, Arapça, Farsça... gibi dillerden

gelen yabancı kelimeleri değil, muhtelif tarihlerde Anadolu'da yerleşen göçmenlerden toplanan kelimeleri de tesbite çalışmak lâzımdır.

Şimdi Kuzey Kafkasya Türklerinden alındığı anlaşılan verileri gözden geçirelim.

1. Karaçayca *ačū* 'Kummer, Zorn' (PRÖHLE), *ači* 'acı' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *acū* 'Erbitterung, Zorn' (PRÖHLE)

~ *açuv* 'hiddet, öfke' (Ilgın - Konya). Bundan başka, *açuvlanmak* 'kızmak, öfkelenmek, hiddetlenmek' (Ilgın-Konya) ve *açuvlu* 'hiddetli, kızgın' (Ilgın-Konya) kelimeleri de Karaçaycadır (Karaçayca *ačivlan-* 'kızmak' KARÇA-KOŞAY).

2. Karaçayca *aq* 'weiss', *maral* 'Hirschkuh' (PRÖHLE); Balkarca *maral* 'Reh' (PRÖHLE); Kumukça *maral* 'Hirsch' (NÉMETH)

~ *akmaral* 'büyük geyik' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *maral* kelimesi Moğolcadan alınmıştır (Moğolca *maral*) (L. LIGETI: Nyelvtudományi Közlemények XLIX, 268).

3. Karaçayca *alaša* 'niedrig' (PRÖHLE), *alaša* 'alçak' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *alaša* 'klein von Wuchs, niedrig' (PRÖHLE)

~ *alaša* 'kovucu, münafık, müzevvir, alçak' (Kadıçiftliği-Yalova-İstanbul).

4. Karaçayca *artmaq* 'Quersack, Doppelsack, welcher hinten am Sattel angebracht wird' (PRÖHLE), *artmaq* 'heybe' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *artmaq* 'Sack, Quersack, Tornister' (PRÖHLE)

~ *artmak* 'heybe' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul; Balçıkhisar - Afyon).

5. Karaçayca *ašariq* 'Mundvorrat' (PRÖHLE)

~ *aşarık* 'iştihalı' (Karaçayır - Tokat). Karaçayca *ašariq* kelimesi Karaçayır'da tesbit edilen *aşarık* kelimesini mâna bakımından tamamen karşılamıyorsa da, bu sonuncu kelimenin Karaçayca bir veri olduğu açıktır.

6. Karaçayca **at k'eregi*, Balkarca *at keregi* 'Reitzeug, Pferdegeschirr' (PRÖHLE)

~ *kereği* 'eyer takımı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Kadıçiftliği'nde tesbit edilen verinin *at kereği* diye düzeltilmesi lâzımdır, sanıyorum.

7. Karaçayca *aurū*, *auru* 'Schmerz, Krankheit' (PRÖHLE), *avruv* 'hastalık' (KARÇA - KOŞAY)

~ *avruv* 'müptelâ, düşkün' (Çilehane - Reşadiye - Tokat).

8. Karaçayca *aylanč, Kumukça *aylanč* 'Umweg' (NÉMETH)

~ *aylanç* 'dönemeç, yolların kavisleri, büküş, viraj' (Çilehane-Reşadiye - Tokat). Karaçaycada *aylanč* kelimesi tesbit edilmemişse de, bu kelimenin kökü Karaçayca (*aylan-* 'sich drehen, sich herumdrehen, sich herumtreiben' PRÖHLE) ve Balkarcada (*aylan-* 'sich drehen, sich wenden, umhergehen, sich herumtreiben' PRÖHLE) kullanılmaktadır. Türkçe *aylanmak* 'dönmek' kelimesi Anadolu'da da yaygındır.

9. Karaçayca *aylan-* 'sich drehen, sich wenden, sich herumdrehen, umhergehen, sich herumtreiben' (PRÖHLE); Balkarca *aylan-* 'sich drehen, sich wenden, umhergehen, sich herumtreiben' (PRÖHLE)

~ *oylanmak* 'döndürmek' (Aziziye - Afyon*). Bundan başka, *aylatmak* 'döndürmek' (Afyon*) kelimesi de Karaçaycadır.

10. Karaçayca *ayrimq'an* 'Insel' (PRÖHLE)

~ *ayrukman* 'nehirden ayrılıp biraz aktıktan sonra tekrar kavuşan ve ortada bir adacık vücuda getiren kol' (Umranıhamidî - Konya).

11. Karaçayca *babuş* 'Ente' (PRÖHLE); Balkarca *papuř* 'Ente' (PRÖHLE); Kumukça *babiş* 'Ente' (NÉMETH)

~ *babuş* 'ördek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Çankırı, Çorum, Erzurum ve İstanbul illerinde tesbit edilen *babuş* 'ördek' (Çankırı, Çorum, Erzurum, Bakırköy - İstanbul) kelimesinin de Kafkasya göçmenlerinden alındığı anlaşılıyor.

A. TIETZE (Oriens VIII, 235) *babuş* kelimesinin Rumcadan geldiğini ileri sürmüştü de, 1960 ta çıkan bir yazımda belirttiğim gibi, bu kelimenin Karaçayca bir veri olduğu açıktır (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1960. 312 - 313. s.).

Karaçayca *babuş* kelimesinin Kabartaycadan alındığını biliyoruz (Kabartayca *babuş*) (GUSTAV SCHMIDT: Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XLVII, 467). Balkarca *papuş* ve Kumukça *babiş* kelimelerinin de Kabartaycadan geldiği anlaşılıyor.

12. Karaçayca *balawuz*, *bala'uz* 'Wachs' (PRÖHLE); Balkarca *bala'uz* 'Wachs' (PRÖHLE)

~ *balavuz* 'balmumu' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*); *balagız* 'balmumu' (Argıthanı - Ilgın - Konya). Karaçayca *balawuz* kelimesi Türkçe

bal ve *awuz* kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Türkçe *bal* kelimesi yaygın bir kelimedir. Türkçe *awuz* kelimesine gelince: Kâşgarlı Mahmut bu kelimenin Bulgarcada kullanıldığını bildirmiştir: *avus* 'Harz' (C. BROCKELMANN, Mitteltürkischer Wortschatz. Budapest-Leipzig, 1928. 16. s.).

13. Karaçayca *basta* 'Brei (aus Hirse)', *p'ast'a* 'Brei' (PRÖHLE)¹, *basta* 'kepeğinden ayrılmış darı (*tüy*) lâпасı' (KARÇA-KOŞAY)

~ *basta* 'pilâv' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*); *bastan* 'pilâv' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Kadıçiftliği'nde tesbit edilen verinin sonundaki *-n* sesi izaha muhtaçtır.

Yukarıdaki verilere ek olarak, Gaziantep'te kullanılan *basta* 'pilâv' kelimesi de zikredilebilir. Bu kelimenin de Kafkasya Türklerinden alındığı anlaşılıyor.

GUSTAV SCHMIDT'e göre (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XLVII, 467), Karaçayca *basta* kelimesi Kabartaycadan alınmıştır (Kabartayca *p'aste* < < İtalyanca *pasta*). Kırım'da kullanılan *pasta* 'Grützbrei' (RADLOFF) kelimesi de İtalyancadır.

14. Karaçayca *bau* 'Stall, Viehstall' (PRÖHLE), *bav* 'ağıl' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *bau* 'Stall, Viehstall' (PRÖHLE)

~ *bav* 'ahır' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Karaçay - Tokat).

Karaçayca (ve Balkarca) *bau* kelimesi Kabartaycadan alınmıştır (Kabartayca *bou* < *bau) (GUSTAV SCHMIDT: Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XLVII, 467).

15. Karaçayca *bawur*, *ba'ur* 'Leber' (PRÖHLE), *baur* 'karaciğer' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ba'ur* 'Leber' (PRÖHLE); Kumukça *baur* 'Leber' (NÉMETH)

~ *bawur* 'karaciğer' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*, Ilıca - Çifteler - Eskişehir*, Argıthanı - Ilgın - Konya*); *bour* 'karaciğer, böğür' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

16. Karaçayca *bayram* 'Feiertag', *bayram-kün* 'Feiertag, Freitag' (PRÖHLE); Balkarca *bayram*, *bayrım* 'Feiertag', *bayram-kün* 'Feiertag, Freitag' (PRÖHLE); Kumukça *bayram* 'Fest' (NÉMETH)

~ *bayrım* 'cuma' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

¹ G. SCHMIDT (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XLVII, 467) *p'ast'a* kelimesindeki *-t'*'nin tertip yanlışı olabileceğini belirtmiştir.

17. Karaçayca *bayt'al* 'Stute' (PRÖHLE), *baytal* 'kısarak' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *baytal* 'Stute' (PRÖHLE)

~ *baytal* 'kısarak, üç yaşında doğurmuş kısarak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*, Dombay - Dinar - Afyon*, Bursa*, Böğrüdelik - Cihanbeyli - Konya*, Aziziye yürükleri - Denizli, Çilehane - Reşadiye - Tokat*), *baytal* doğurmamış kısarak' (Misebolu - Bursa).

İstanbul çevresinde tesbit edilen *paytal* 'at sürüsü' kelimesinin Gagavuzcadan veya Tatarcadan alındığı anlaşılıyor.

18. Karaçayca *baziq* 'dick, plump' (PRÖHLE); Balkarca *baziq* 'dick' (PRÖHLE); Kumukça *baziq* 'dick' (NÉMETH)

~ *bazık* 'kalın, iri' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

19. Karaçayca *begecin, Balkarca *megezin* 'die Sau' (PRÖHLE)

~ *begecin* 'domuz' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *begecin ve Balkarca *megezin* kelimeleri Moğolcadan alınmıştır (Moğolca *megecin*).

20. Karaçayca *bel'bau* (das *l* klingt so stark labialisiert, dass man fast *belibau* zu hören glaubt) 'Gürtel' (PRÖHLE), *belibav* 'kuşak' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *belbau* 'Gürtel' (PRÖHLE)

~ *bilbo* 'çocukların bellerinde bağlanan ip kuşak' (Böğrüdelik - Cihanbeyli - Konya*).

21. Karaçayca *belgi* 'Zeichen, Grenze' (PRÖHLE), *belgi* 'hudut, işaret' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *belgi* 'Zeichen, Merkmal, Grenzzeichen' (PRÖHLE); Kumukça *belgi* 'Merkmal, Zielscheibe' (NÉMETH)

~ *belgi* 1. 'nişan' (Karaçay - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul); 2. 'hedef' (Büyükdoğanca - Kavaklı - Edirne*).

22. Karaçayca *berme 'hediye': *ber-* 'geben, schenken' (PRÖHLE); Balkarca *ber-* 'geben' (PRÖHLE); Kumukça *ber-* 'geben, ausgeben, schenken' (NÉMETH)

~ *berme* 'gelin tarafından güvey akrabalarına verilen hediye' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *berine* 'die Geschenke, wehe der Vater der Neuvermählten den Verwandten des Bräutigams darbringt und wehe beim Schluss der Hochzeitsfeierlichkeiten zur Schau gestellt werden' (PRÖHLE) kelimesinin de *ber-* kökünden geldiği anlaşılıyor.

23. Karaçayca *bezgek* 'Fieber' (PRÖHLE); Balkarca *bezgek* 'Fieber, Schüttelfrost' (PRÖHLE); Kumukça *bezzek* 'Fieber' (NÉMETH)

~ *bezgek* 'sıtma' (Reşadiye, Karaçay - Tokat, Argıthanı - Ilgın - Konya).

24. Karaçayca *bışlaq* 'Käse' (PRÖHLE); Balkarca *bişl'aq* 'Käse' (PRÖHLE)

~ *bışlak* 'peynir' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Yazılı-Emirdağı-Afyon). Bu kelime Altay Türkleri arasında da kullanılır (RADLOFF).

25. Karaçayca *boğurdaq* 'nefes alma borusu, kıkırdak' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *boğurdaq* 'die Kehle, der Schlund; Adamsapfel' (PRÖHLE)

~ *boğurdak* 'hançere, nefes borusu' (Argıthanı - Ilgın - Konya, Karaçay - Tokat). Bundan başka, bu kelimenin Kastamonu ilinde kullanıldığını da biliyoruz (Çifteler - Tosya - Kastamonu). Niğde (Nevşehir) ve Çanakkale (Lâpseki) illerinde tesbit edilen *boğurtlak* 'hançere' kelimesi doğrudan doğruya *boğurdak* kelimesiyle birleştirilemez.

Balkarcada *boğurdaq* kelimesi yanında *boğaq* 'die Kehle, der Schlund; Adamsapfel' (PRÖHLE) kelimesi de kullanılır.

26. Karaçayca *bolcal* 'Termin, Frist; die Zeit von der Verlobung bis zur Hochzeit' (PRÖHLE), *bolcal* 'vade, mühlet' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *bolzal* 'Termin, Zeitpunkt, Frist' (PRÖHLE); Kumukça *božžal* 'Termin, Frist' (NÉMETH)

~ *bolcal* 'müddet' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

27. Karaçayca *bödene* 'Rebhuhn' (PRÖHLE); Balkarca *bedene* 'Wachtel' (PRÖHLE)

~ *bödene* 'bıldırcın' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

28. Karaçayca *börü* 'Wolf' (PRÖHLE), *börü* 'kurt' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *börü* 'Wolf' (PRÖHLE)

~ *börü* 'kurt, canavar' (Eskişehir, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Argıthanı - Ilgın - Konya, Aziziye - Denizli), *bügrü* 'kurt' (Cihanbeyli Konya). Bu kelime yanında kullanılan *bürü* 'kurt' (Maraş, Gaziantep, Karamürsel - Kocaeli) kelimesinin Tatarlardan alındığı anlaşılıyor.

29. Karaçayca *bu'az* 'schwanger' (PRÖHLE), *buvaz* 'gebe' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *bu'az* 'schwanger, trachtig' (PRÖHLE)

~ *buğaz* 'gebe, yüklü' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul), *buvaz* 'gebe (kadın)' (Karaçay - Tokat).

30. Karaçayca *burč, Balkarca *burc* 'Pfeffer' (PRÖHLE)

~ *burç* 'karabiber' (Yazılı¹ - Emirdağ - Afyon); *purç* 'karabiber' (Karaçayır - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

Karaçayca *burč (~ Balkarca *burc*) kelimesinin Eski Hintçeden alındığı anlaşılıyor (J. NÉMETH: *Analecta Orientalia memoriae Alexandri Csoma de Kőrös dicata*. Budapestini, 1942 - 1947. 90 - 91. s. PRÖHLE'ye göre, Karaçaycada 'Pfeffer'e *šibzi* adı verilir. 135. maddeye bakınız.

31. Karaçayca *bısxul* 'Windel', *pusxul* veya *beşik pusxul* 'Windel' (PRÖHLE)

~ *buskul* 'çocuk kundağı' (Karaçay - Tokat). Karaçayca *bısxul* kelimesinin kökünü bilmiyoruz. Balkarcada bu kelime yerine *qıppa* 'Windel' (PRÖHLE) kelimesi kullanılır. Anadolu ağızlarında 'çocuk kundağı'-na *belek* adı verilir.

32. Karaçayca *cabalaq, Balkarca *zabalaq* 'wässerige Schneeflocken' (PRÖHLE)

~ *cabalak* 'iri kar' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Çilehane - Reşadiye - Tokat, Umranihamidî - Saiteli - Konya*).

33. Karaçayca *cabū* (PRÖHLE), *cabiv* 'örtü' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zabū* 'Vorhang' (PRÖHLE)

~ *cabu* 'pencere perdesi' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *cabū* < *cap-* 'örtmek' (PRÖHLE).

34. Karaçayca *car* 'hohes Ufer' (PRÖHLE), *car* 'yar' (KARÇA - KOŞAY); Kumukça *yar* 'Fels, steiler Abhang' (NÉMETH)

~ *car* 'suların arklarda oyduğu yer' (Umranihamidî - Konya). Anadolu Türkçesinde yalnız *yar* şekli kullanılır. Bu sebeple, İzmir (Bornova) ve Mardin illerinde tesbit edilen *car* 'uçurum, yar' kelimesinin de göçmenlerden alındığı açıktır.

35. Karaçayca *carli* 'arm' (PRÖHLE), *carli* 'fakir, miskin, zavallı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zarli* 'arm' (PRÖHLE); Kumukça *yarli* 'arm, unglücklich' (NÉMETH)

~ *carlı* 'fakir' (Karaçay - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

¹ Dergi'de yanlışlıkla Yıldızlıköy diye yazılmıştır.

36. Karaçayca *caş* 'jung, Jahr, Lebensalter, Sohn, Knabe' (PRÖHLE), *caş* 'genç oğul; çiy, yaş' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zaş* 'Kind, Knabe; Jüngling' (PRÖHLE); *yaş* 'Alter, Lebensalter, Kind' (NÉMETH)
 ~ *caş* 'delikanlı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Çilehane - Reşadiye - Tokat). Eskişehir (Gâvurvıran, Sivrihisar) ilinde tesbit edilen *caş* 'delikanlı' kelimesi de göçmenlerden alınmıştır. Türkçe *yaş* kelimesi Anadolu'da yalnız 'Alter, Lebensalter' mânasında kullanılır.

37. Karaçayca **caşir-*: *caşin-* 'sich verstecken' (PRÖHLE), *caşin-* 'gizlenmek, saklanmak' (KARÇA - KOŞAY); Karaimce (Troki) *yaşir-* 'verbergen' (KOWALSKI)

~ *caşirmek* 'saklamak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul), *çaşirmek* 'saklamak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

38. Karaçayca *cau* 'Talg, Fett, Öhl', *ç'ıraq* 'Kerze' (PRÖHLE), Balkarca *zau* 'Fett, Talg, Butter', *cıraq* 'Lampe, Kerze, Licht' (PRÖHLE)
 ~ *cavçırak* 'fener mumu' (Yazılı - Emirdağ - Afyon).

39. Karaçayca *ca'urun* 'Schulterblätter' (PRÖHLE), *caurun* 'hayvanın kürek kemiği' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *za'urun* 'Schulterblatt' (PRÖHLE)

~ *cavrun* 'hayvanların kürek kemiği' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Anadolu ağızlarında *yağrın* 'sırt, arka, iki kürek arası' şekli kullanılır.

40. Karaçayca *cay* 'Sommer' (PRÖHLE), *cay* 'yaz' (KARÇA - KOŞAY); Kumukça *yay* 'Sommer' (NÉMETH)

~ *cay* 'yaz' (Karaçay - Tokat). Anadolu ağızlarında *yaz* kelimesi yanında Karaçayca *cay* kelimesinin Türkçe karşılığı olarak *yay* kelimesi de kullanılır.

41. Karaçayca *cayaq* 'Wange' (PRÖHLE), *cayaq* 'çene' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ziyaq* 'Wange, Kinn' (PRÖHLE); Kumukça *yayaq* 'Wange, Backe' (NÉMETH)

~ *cayak* 'çene' (Karaçay - Tokat).

42. Karaçayca *cerk* 'Erlenbaum' (PRÖHLE), *cerk* 'kızıl ağaç' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zerk* 'die Erle, Erlenbaum' (PRÖHLE)

~ *cerik ağacı* 'su kenarlarında yetişen, yedi sekiz metre uzunluğunda olan ve kömüründen barut yapılan bir cins ağaç' (Argithanı - Ilgın - Konya).

43. Karaçayca *cıla-* 'weinen' (PRÖHLE); Balkarca *zıla-* 'weinen' (PRÖHLE); Kumukça *yıla-* 'weinen, schluchzen' (NÉMETH)

~ *cılamak* 'ağlamak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Kırklar-eli'nde tesbit edilen *cılamak* kelimesi Romanya'lı bir göçmenden alınmıştır. İstanbul ilinde tesbit edilen *çığlamak* 'ağlamak' (Küçük-kılıçlı - İstanbul*) kelimesinin de göçmenlerden alındığını biliyoruz.

44. Karaçayca **cilin-*: *cili* 'warm', *cirit-* 'erwärmen' (PRÖHLE), *cili* 'ılık' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zili* 'warm', *zilin-* 'sich wärmen' (PRÖHLE); Kumukça *yili* 'warm' (NÉMETH)

~ *cılınmak* 'ısınmak' (Karaçay - Tokat).

45. Karaçayca *cirla-* 'yırlamak' (PRÖHLE, KARÇA - KOŞAY)

~ *cırlamak* 'şarkı söylemek, ırlamak' (Ilgın - Konya). Bu verinin Karaçay göçmenlerinden alındığı kesin olarak söylenebilir. Ilgın'da Kuzey Kafkasya'lı göçmenlerin bulunduğunu biliyoruz (*acū* maddesine bakınız). Ilgın'da *cırlamak* kelimesi yanında *yırlamak* kelimesi de kullanılır. *Yırlamak* kelimesinin daha birçok yerlerde kullanıldığını biliyoruz. Ancak, Anadolu'da *ırlamak* şeklinin daha yaygın olduğu anlaşılıyor.

46. Karaçayca *ciyil-* 'toplanmak' (KARÇA - KOŞAY), *cüy-* 'sammeln' (PRÖHLE)

~ *ciyılmak* 'toplanmak, yığılmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Anadolu Türkçesinde *yığılmak* şekli kullanılır.

47. Karaçayca *cilt'in* 'Funke' (PRÖHLE), *ciltin* 'kıvılcım' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ziltin* 'Funke' (PRÖHLE)

~ *ciltin* 'kıvılcımın rengi, parlak renk' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *cilt'in* (~ Balkarca *ziltin*) kelimesinin kökünü bilmiyoruz.

48. Karaçayca *cit'i* 'scharf, spitzig' (PRÖHLE), *citi* 'sivri, keskin' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zütü* 'scharf; flink, gewandt, jugendlich' (PRÖHLE)

~ *citi* 1. 'keskin ve sivri'; 2. 'zeki' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Anadolu ve Rumeli ağızlarında bu kelimenin Türkçe karşılığı olarak *yiti* 'acı, sert, ekşi, keskin' (~ *iti*) kelimesi kullanılır.

49. Karaçayca *cöñner* 'Genosse, Kamerad' (PRÖHLE), *cöñer* 'nöger' (KARÇA - KOŞAY)

~ *cönger* 'arkadaş' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Yalnız Karaçaycada kullanılan *cöñner* kelimesinin kökü meçhuldür.

50. Karaçayca *cügen* 'Zaum' (PRÖHLE), *cügen* 'gem' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *zügön* 'Zaum' (PRÖHLE)

~ *çügen* 'dizgin' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Tekirdağ ilinde tesbit edilen *cügen* 'at başlığı' (Karaağaç - Tekirdağ) kelimesinin de göçmenlerden alındığı açıktır.

51. Karaçayca *cürük* 'flink' (PRÖHLE)

~ *cürük* 'çok koşan (at veya insan)' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Anadolu ağızlarında *yürük* (~*yügrük*) şekli yaygındır.

52. Karaçayca *çabir* 'çoban ayakkabısı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *cabir* 'Schuh ohne Absatz, mit der Naht längs der Mitte der Sohle; man pflegt gewöhnlich Stroh oder Gras als Füllung hineinzutun' (PRÖHLE)

~ *çabir* 'çarık' (Karaçayır¹ - Tokat).

53. Karaçayca *ç'agür* 'Wein' (PRÖHLE); Balkarca *cağir* 'Wein' (PRÖHLE); Kumukça *çağir* 'Wein' (NÉMETH)

~ *çagır* 'şarap' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Türkçe *çaqir* kelimesi birçok Kafkasya dillerine de girmiştir.

54. Karaçayca *ç'alman* 'Zaum (Flechtwerk)' (PRÖHLE), *çalman* 'çit' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *calman* 'Zaun als Flechtwerk' (PRÖHLE)

~ *çalman* 'etrafı çalı ve çubuk ile tutulmuş ağıl' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bu kelimenin Artvin ve Zile'de de kullanıldığını biliyoruz.

55. Karaçayca *ç'alq'ı* 'Sense' (PRÖHLE), *çalqı* 'tırpan' (KARÇA-KOŞAY)

~ *çalkı* 'tırpan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *ç'alqı* < *ç'al-* 'mähen, stottern'.

56. Karaçayca *ç'aq'incik* 'Elster' (PRÖHLE); Balkarca *ciqinzik* 'Elster' (PRÖHLE)

~ *çakıncık* 'saksagan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

¹ Dergi'de yanlışlıkla Maraçayır diye yazılmıştır.

57. Karaçayca *č'elek* 'Eimer; die bewegliche Gosse, welche unter der Öffnung des Mühltrichters angebracht ist' (PRÖHLE), *čelek* 'kova' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *celek* 'Eimer' (PRÖHLE); Kumukça *čelek* 'Eimer' (NÉMETH)

~ *čelek* 'demir su kovası' (Yazılı - Emirdağı - Afyon, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Bu kelimenin Eskişehir köylerinde 'tahta süt ve su kovası' mânasında kullanıldığını da biliyoruz.

58. Karaçayca *čemič* 'üç yaşına basan keçi' (KARÇA - KOŞAY)

~ *čemiç* 'iki yaşında keçi' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*). Anadolu ağzlarında *čebiç* şekli kullanılır.

59. Karaçayca *č'iğir* 'kahl' (PRÖHLE), *čigir* 'dazlak' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ciğir* 'kahl, kahlköpfig' (PRÖHLE)

~ *ciğir* 'kel (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

60. Karaçayca *č'inač'iq* 'Ellenbogen' (PRÖHLE); Balkarca *činačiq* 'kleiner Finger' (PRÖHLE)

~ *činaçik* 'dirsek' (Karaçay - Tokat).

61. Karaçayca *č'iqqir* 'grosses hölzernes Gefäss' (PRÖHLE)

~ *çikkir* 'ağaç gövdesinden oyulmuş su fiçisi' (Yazılı-Emirdağı-Afyon*).

62. Karaçayca *č'olp'u* 'Schöpflöffel' (PRÖHLE), *çolpu* 'kepçe' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *colfu* 'Schöpflöffel' (PRÖHLE)

~ *çolpu* 'büyük kepçe' (İstanbul*, Yazılı - Emirdağ - Afyon*).

63. Karaçayca *čomača* 'boyunduruğu öküz boynuna bağlayan ağaç zelve' (KARÇA - KOŞAY)

~ *çomaca* 'boyunduruğu arabanın arışına bağlayan çeki çivisi' (Kalafat - Çankırı), *çomaça* (Karayusuflu - Kavaklı - Edirne).

64. Karaçayca *č'uruq* 'Stiefel' (PRÖHLE), *çuruq* 'çizme' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *curuq* 'Stiefel' (PRÖHLE)

~ *çuruk* 'ayakkabı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

65. Karaçayca *duğum* 'Frenk üzümü' (KARÇA - KOŞAY)

~ *dugun* 'Frenk üzümü' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Karaçayca *duğum* kelimesine dayanarak, bu veriyi *duğum* diye düzeltmek lâzımdır, sanırım.

Karaçayca *duğum* kelimesinin kökü meçhuldür. Ancak, bu kelimenin kökü üzerinde durulurken, Karaçayca *gurğum* 'Bektaşî üzümü' (KARÇA - KOŞAY) kelimesi de göz önünde tutulabilir.

66. Karaçayca *duvadaq, Balkarca *dudaq* 'Wildgans (?)' (PRÖHLE)
~ *duvadak* 'kışın sahillerde yaşıyan, kaz büyüklüğünde bir kuş'
(Argıthanı - Ilgın - Konya).

Balkarca *dudaq* kelimesi yanında Kazakça *duadaq* (~ *dualaq*) 'die Trappe' (RADLOFF), Tarançica *doğdaq* 'die Trappe' (a. y.), Kırgızca *tōdaq* 'die Trappe' (a. y.) ve Sağayca *tōdaq* 'das Feldhuhn' (a. y.) gibi birtakım veriler de göz önünde tutulabilir.

67. Karaçayca *ečk'i*, *yečk'i* 'Ziege' (PRÖHLE); Balkarca *exci* 'Ziege' (PRÖHLE); Kumuça *ečki* 'Ziege' (NÉMETH)
~ *ečki* 'keçi' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*).

68. Karaçayca *egeç*, *yegeç* 'Schwester' (PRÖHLE); Balkarca *egec* 'Schwester' (PRÖHLE)
~ *egeçi* 'kızkardeş' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Tokat ilinde tesbit edilen *iğeç* 'kız' (Karaçay - Tokat) kelimesinin bu veriyle ilgili olduğu açıktır.

69. Karaçayca *eger, Kumukça *eger* 'Jagdhund' (NÉMETH)
~ *eğer* 'tazı' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Türkçe *eger* kelimesinin Altay ağızlarında kullanıldığını da biliyoruz (RADLOFF).

70. Karaçayca *emček* 'die Brust der Frauen': *emceg ana* 'Amme' (PRÖHLE), *emček* 'meme' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *emcek* (*emcex*, *emceg*) 1. 'Brustwarze'; 2. 'das Haus wo ein Kind in die Pflege gegeben wird': *emceg ata* 'Pflegevater' (PRÖHLE)

~ *emçek* 'süt anası' (Karaçay - Tokat). Bu kelime Kürkçüler köyünde (Seyhan) 'meme' mânasında kullanılır. Bu veri, Anadolu'nun birçok yerlerinde kullanılan *emcek* 'meme' kelimesiyle ilgilidir.

71. Karaçayca *emen*, *yemen* 'Eiche' (PRÖHLE), *emen* 'meşe ağacı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *emen* 'Eiche' (PRÖHLE); Kumukça *emen* 'Eiche' (NÉMETH)

~ *emen* 1. 'meşe ağacı' (Ahmet köyü - Afyon, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul); 2. 'dişbudak ağacı' (Dereçine - Bolvadin - Afyon).

72. Karaçayca *erin* 'Lippe' (PRÖHLE); Balkarca *erin* 'Lippe' (PRÖHLE); Kumukça *erin* 'Lippe' (NÉMETH)

~ *erin* 'dudak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

73. Karaçayca *erinçek* 'faul, träge' (PRÖHLE), *erinçek* 'tembel' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *erinçek* 'faul, träge' (PRÖHLE); Kumukça *erinçek* 'faul' (NÉMETH)

~ *ırımçek* 'tembel' (Karaçay - Tokat). Konya'da tesbit edilen *erincek* 'üşenen, tembel' kelimesinin de Kafkasya göçmenlerinden alınmış olması muhtemeldir.

Karaçayca *erinçek* < (Balkarca) *erin-* 'faulenzeln, faul werden' (PRÖHLE). Bu kelime Anadolu ağızlarında da kullanılır (*erilmek* 'üşenmek').

74. Karaçayca *ertteml'a*, *ertten bila* 'am Morgen' (PRÖHLE)

~ *erttemle* 'sabah vakti' (Çilehane - Reşadiye - Tokat).

75. Karaçayca *ğaqqi* 'Ei' (PRÖHLE), *ğaqği* 'yumurta' (KARÇA - KOŞAY)

~ *gakki* 'yumurta' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bu kelime yanında Karaçaycada *cumurtxa* (KARÇA - KOŞAY) kelimesinin de kullanıldığını biliyoruz.

76. Karaçayca *ğara: *ğara su, Balkarca *ğāra*: *ğara su* 'Sauerwasser, Mineralwasser' (PRÖHLE)

~ *gara* 'maden suyu' (Umranıhamidi - Saiteli - Konya*). Balkarca (ve Karaçayca) *ğara* kelimesinin kökü meçhuldür.

77. Karaçayca *ğardoş* 'Kartoffel' (PRÖHLE), *ğardoş* 'patates' (KARÇA - KOŞAY)

~ *kardoş* 'domates' (Karaçayır - Tokat). A. TIETZE'ye göre (Oriens X, 14), Karaçayır'da kullanılan *kardoş* kelimesi Rusçadan alınmıştır (Rusça *kartofel*, *kartoška*). Bu kelimenin Rusçadan geldiği açıktır. Ancak, bu veri, Karaçayır'da tesbit edilen diğer veriler gibi, Karaçaycadır. Bu sebeple, TIETZE bunu Anadolu Türkçesinde kullanılan İslâvca kelimeler arasında saymakla aldanmıştır.

78. Karaçayca *xar* 'Spitze': *xar iyne* 'Stricknadel' (PRÖHLE)

~ *har* 'dantelâ' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Yalnız Karaçaycada kullanıldığı anlaşılan *xar* kelimesinin Kafkasya dillerinden geldiğini tahmin ediyorum.

79. Karaçayca *ičxîn-*, *ičq'in-* 'sich herunterlassen, sich losmachen, sich befreien, sich etwas zu tun erlauben' (PRÖHLE); *ičxîn-* 'sich losmachen, loskommen'

~ *ıçkınmak* 'kurmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

80. Karaçayca *ıcegi* 'Darm, Gedärme' (PRÖHLE), *ıcegi* 'bağırsak' (KARÇA - KOŞAY)

~ *ıcegi* 'bağırsak' (Karaçay - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Kadıçiftliği'nde *ıcegi* kelimesi yanında *ıcegi* şekli de kullanılır.

81. Karaçayca *ilip'in* 'Kanal, ab- oder zugeleitetes Wasser' (PRÖHLE)

~ *ilipin* 'tarlaları sulamak için açılan küçük ark' (Umranıhamidi-Konya). Karaçayca *ilipin* kelimesinin kökünü bilmiyorum. Ancak, yalnız Karaçaycada kullanılan bu kelimenin Türkçe bir veri olmadığı anlaşılıyor.

82. Karaçayca *irk* 'iğdiş edilmiş koç' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *irik* 'Hammel' (PRÖHLE)

~ *irk* 'enenmiş koyun' (Çilehane - Tokat*). Türkçe *irk* (~ *irik*) kelimesinin Altay ağızlarında kullanıldığını da biliyoruz (RADLOFF).

83. Karaçayca *ıye* 'Herr, Besitzer' (PRÖHLE), *ıye* 'sahip' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ıye* 'Herr, Wirt, Besitzer, Gatte' (PRÖHLE)

~ *ıye* 'sahip' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

84. Karaçayca *k'eññeş-* 'raten' (PRÖHLE); Balkarca *keññeş-* 'raten, sich beraten' (PRÖHLE); Kumukça *geñleş-* 'sprechen, konversieren' (NÉMETH)

~ *kenneşmek* 'danışmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

85. Karaçayca *k'ertme* 'Birne' (PRÖHLE), *kertme* 'armut' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *kertme* 'Birne, Birnbaum' (PRÖHLE); Kumukça *gertme* 'Holzbirne' (NÉMETH)

~ *kertme* 'armut' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*, Karaçayır - Tokat). Eskişehir'de tesbit edilen *kertne* 'yabani armut, ahlat' kelimesinin de Kafkasya göçmenlerinden alındığı açıktır.

86. Karaçayca **k'ezlik* 'çakı'

~ *kezlik* 'çakı' (Yazılı - Emirdağ - Afyon). PRÖHLE ve KARÇA - KOŞAY *k'ezlik* kelimesini tesbit etmemişlerse de, eldeki verilere göre,

bunun Karaçaycada kullanıldığı kolaylıkla tahmin edilebilir. Bu kelimenin Türkçede kullanıldığını biliyoruz: *gizlik* 'a small sheath-knife; an eastern pen-knife', *gezlik* 'a clasp knife, also a kind of sabre' (REDHOUSE). Sonra, bu kelime Kâşgarlı Mahmut tarafından da tesbit edilmiştir: *kezik* 'kleines Messer, wie es die Frauen am Mantel tragen' (C. BROCKELMANN, *Mitteltürkischer Wortschatz*. Budapest - Leipzig, 1928. 107. s.). Ancak, bu eski veriye rağmen, *gizlik* ~ *gezlik* kelimesinin Türkçe bir kökten geldiği kesin olarak söylenemez. Bu kelimenin kökü üzerinde dururken, Farsçada da buna benzer bir kelime kullanıldığını göz önünde tutmak lâzımdır: *kizlik* 'a knife, penknife, scarp, clasp-knife, razor; the curved point of a sword' (STEINGASS), *gizlik* 'a small long-handled knife; a sort of penknife with a crooked point and narrow at the other end, chiefly brought from Egypt' (a. y.). L. LIGETİ'ye göre (Acta Orientalia Hung. IV, 108), bu kelime Afganistan'da Hazaralar arasında *kēzlik* 'bıçak' diye söylenir.

87. Karaçayca *k'ičče barmaq* 'der kleine Finger' (PRÖHLE)
~ *gitçe* 'serçe parmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

88. Karaçayca *k'iče*, *k'ičče*, *k'iči* 'klein, der kleinste, der jüngste (von Kindern, Geschwistern)' (PRÖHLE), *gitce* (sic!) 'küçük' (KARÇA - KOŞAY), *kiçi* 'küçük (yaş bakımından)' (a. y.); Balkarca *gicce*, *gicci* 'klein', *kici* 'der, die kleinste unter Geschwistern' (PRÖHLE); Kumukça *gičči* 'klein' (NÉMETH)

~ *kitçe* 'ufak, küçük' (Karaçayır - Tokat).

89. Karaçayca *k'inci* 'Puppe': *k'öznü k'incisi* 'die Pupille' (PRÖHLE); Balkarca *ginzi* 'Puppe' (PRÖHLE)

~ *ginci* 'gözbebeği' (Kadıçiftliği¹ - Yalova - İstanbul).

90. Karaçayca *k'indik* 'Nabel' (PRÖHLE), *kindik* 'göbek' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *kindik* 'Nabel' (PRÖHLE)

~ *kindik* 'insan göbeği' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

91. Karaçayca *k'ıştik* 'Katze' (PRÖHLE), *kiştik* 'kedi' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *kiştik* 'Katze' (PRÖHLE)

~ *hiştik* 'kedi, pisi' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

¹ Dergi'de yanlışlıkla Kadifeçiftliği diye yazılmıştır.

92. Karaçayca *k'öcer ağaç* 'Achse' (PRÖHLE), *köcer* (*köcer ağaç*) 'dingil' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *köcer ağac* 'Achse' (PRÖHLE)

~ *köcer ağaç* 'ağaç dingili' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Bursa).

93. Karaçayca *k'öget* 'Frucht' (PRÖHLE), *köget* 'meyva' (KARÇA-KOŞAY)

~ *köget* 'meyva' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *k'öget* kelimesinin Türkçe *kök* 'gök' kökünden geldiğini tahmin ediyorum. Karaimce (Troki) *k'og'ot* 'Gras, Kraut' (KOWALSKI) kelimesiyle Karaçayca *k'öget* kelimesi arasında büyük bir benzerlik göze çarpıyorsa da, KOWALSKI'nin belirttiği gibi, Karaimce *k'og'ot* kelimesinin *k'ok'ot* takımından geldiği anlaşılıyor.

94. Karaçayca *k'ökrek* 'Brust' (PRÖHLE), *kökrek* 'göğüs' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *kökrek* 'Brust, Busen' (PRÖHLE)

~ *kökrek* 'göğüs' (Çilehane - Reşadiye - Tokat), *kökürek* 'göğüs' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

95. Karaçayca **köme*, Balkarca *köme* 'Masern' (PRÖHLE)

~ *kömeli* 'kızamık hastalığı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca **köme* (~ Balkarca *köme*) kelimesiyle Kadıçiftliği'nde tesbit edilen veri arasındaki ilgi açıktır. Aneak, *kömeli* kelimesinin sonundaki *-li* eki izaha muhtaçtır.

96. Karaçayca *k'önçek* 'Hose' (PRÖHLE), *könçek* 'don' (KARÇA-KOŞAY)

~ *könçek* 'don, dizlik, tuman' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*, Karaçay - Tokat), *gömçek* 'pantolon' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). İçel'de tesbit edilen *könçek* 'don' (Güzeloluk - Silifke - İçel*) kelimesinin de göçmenlerden alındığını biliyoruz. Bundan başka, *könçek* kelimesi yurdumuzun birçok yerlerinde daha kullanılır.

97. Karaçayca *k'öpçek* 'der ausgepolsterte vorder- und hintere Teil des Sattels', *arba-k'öpçek* 'Radwelle' (PRÖHLE), *köpçek* 1. 'eyer yastığı'; 2. 'tekerlek topu' (KARÇA - KOŞAY)

~ *köpçek* 'tekerleğin ortası' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

98. Karaçayca *k'öp-* 'anschwellen, aufgeblasen werden, sich aufblasen' (PRÖHLE)

~ *köpmek* 'çoğalmak, kabarmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

99. Karaçayca *k'übür* 'Lade' (PRÖHLE); Balkarca *kübür* 'Lade, Koffer' (PRÖHLE)

~ *kübür* 'araba sandığı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

100. Karaçayca *k'üyüz* 'Teppich' (PRÖHLE), *küyüz* 'halı' (KARÇA-KOŞAY)

~ *küyüs* 'kilim' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul), *kögüz*, *köyüz* 'kilim' (Yazılı - Emirdağ - Afyon).

101. Karaçayca *mañlay* 'Stirne' (PRÖHLE), *mañlay* 'alın' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *mañlay* 'die Stirn' (PRÖHLE); Kumukça *maññilay* 'Stirne' (NÉMETH)

~ *mangalay* 'alın' (Karaçayır - Tokat). Karaçayca *mañlay* kelimesi Moğolcadan alınmıştır (Moğolca *manglai*, *magnai*).

102. Karaçayca *miyik* 'hoch' (PRÖHLE), *miyik* 'yüksek' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *biyik* 'hoch, Höhe, Anhöhe, Gipfel' (PRÖHLE); Kumukça *biyik* 'hoch' (NÉMETH)

~ *miyik* 'yüksek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*, Karaçay - Tokat). Bütün bu veriler Türkçe *büyük* kelimesiyle ilgilidir.

103. Karaçayca *oñ* 'recht': *oñ q'ol* 'rechte Hand' (PRÖHLE), *oñ* 'sağ' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *oñ* 'recht, dexter' (PRÖHLE); Kumukça *oñ* 'recht, richtig' (NÉMETH)

~ *oñğ* 'sağ ayak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

104. Karaçayca *oq'a* 'Stickerei', *börk* 'Pelzmütze' (PRÖHLE); Balkarca *börk* 'Pelzmütze' (PRÖHLE)

~ *okabörk* 'gelin tacı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Türkçe *börk* kelimesi Anadolu ağızlarında da kullanılır. Ancak, *oq'a* kelimesinin yalnız Karaçaycada kullanıldığı anlaşılıyor.

105. Karaçayca *oram* 'Gasse' (PRÖHLE); Balkarca *oram* 'Strasse' (PRÖHLE); Kumukça *oram* 'Gasse, Platz' (NÉMETH)

~ *oram* 'sokak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca, Balkarca ve Kumukça *oram* kelimesi Moğolcadan alınmıştır (Moğolca

oram). Tatarca *uram* 'die Strasse' (RADLOFF) ve Karaimce (Troki) *oram* 'Gasse' (KOWALSKI) kelimeleri de Moğolcadır.

106. Karaçayca *orun* 'Stall' (PRÖHLE), *orun* 'mevki, yer': *tuvar orun* 'sığır ağılı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *orun* 'Ort, Platz, Stelle, Stall' (PRÖHLE); Kumukça *orun* 'Bett' (NÉMETH)

~ *orun* 1. 'üstü açık hayvan ağılı'; 2. 'yatak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

107. Karaçayca *oymaq* 'Fingerhut' (PRÖHLE); Balkarca *oymaq* 'Fingerhut, Wasserblase' (PRÖHLE); Kumukça *oymaq* 'Fingerhut' (NÉMETH)

~ *oymak* 'dikiş yüksüğü' (Yeniköy - Seyitgazi - Eskişehir*, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Denizli*). Karaçayca, Balkarca ve Kumukçada kullanılan *oymaq* kelimesinin Moğolcadan alındığı anlaşılıyor (Moğolca *oyi-* 'dikmek') (L. LIGETI: Nyelvtudományi Közlemények XLIX, 268).

108. Karaçayca *özden* 'frei, Edelmann' (PRÖHLE); Balkarca *özden*, *özdön* 'frei, Edler' (PRÖHLE); Kumukça *özden* 'edler, freier Mann' (NÉMETH)

~ *özden* 'soyca temiz, köleliği olmıyan kimse' (Karaçay - Tokat).

109. Karaçayca *özen* 'Tal, Fluss' (PRÖHLE); Balkarca *özen* 'Tal' (PRÖHLE)

~ *özen* 'birbirine yakın iki dağ arası, vâdi' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

110. Karaçayca *p'eč* 'Ofen, Stube' (PRÖHLE); Balkarca *peç* 'Ofen' (PRÖHLE)

~ *peç* 'soba' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul), *piç* 'fırın' (Kuruçay¹ - Tokat). A. TIETZE'ye göre (Oriens X, 24), Kadıçiftliği'nde tesbit edilen *peç* ve Kuruçay'da kullanılan *piç* kelimeleri Rusçadan alınmıştır (Rusça *peč*). Bu kelimelerin Rusçadan geldiği açıktır. Yalnız, bu veriler, Kadıçiftliği'nde ve Karaçay'da tesbit edilen diğer veriler gibi, Karaçaycadır. Bu sebeple, bu verilerin Bursa ve Giresun illerinin

¹ Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu'na göre, Tokat ilinde Kuruçay adlı bir köy vardır. Ancak, Dergi'de geçen Kuruçay adının Karaçay diye düzeltilmesi icabeder, düşüncesindeyim.

de tesbit edilen *peç* 1. 'tuğladan yapılmış soba' (Bursa); 2. 'evde soba yerinde kullanılan toprak veya tuğladan yapılmış ocak' (Giresun) kelimesiyle karıştırılmaması lâzımdır.

111. Karaçayca *q'aban* 'Wildschwein' (PRÖHLE); Balkarca *qaban* 'Eber' (PRÖHLE); Kumukça *qaban* 'Wildschwein' (NÉMETH)

~ *kaban* 'erkek ve azalı domuz' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Amasya, Çilehane - Reşadiye - Tokat*).

112. Karaçayca *q'abirğa* 'Seite, Wand' (PRÖHLE), *gabirğa* 'yan, böğür; dağ yamacı; duvar' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qabirğa* 'Seite, Wand' (PRÖHLE); Kumukça *qaburğa* 'Seite, Abhang' (NÉMETH)

~ *kaburga* 'yamaç' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

113. Karaçayca *q'apt'al* 'Unterrock, worüber noch das *č'epk'en* gezogen wird, er ist aus weicherem und dünnerem Stoff als letzteres, reicht aber auch beinahe bis an die Knie' (PRÖHLE), *qaptal* 'gömlek üzerine giyilen erkek veya kadın elbisesi' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qaftal* 'halblanger Rock aus Tuch, bei den Balkaren gewöhnlich einfarbig. Der *qaftal* hat einen hohen Stehkragen, ist mit Schnüren umsäumt und wird mittels winziger Knöpfe oder Haken zugeknöpft; er liegt knapp an dem Oberleib, sein Kragen und ein Teil der Brust bleibt von der darübergerzogenen kragenlosen, ziemlich tief angeschnittenen Tscherkesska (*cepken*) unbedeckt' (PRÖHLE)

~ *kaptal* 'entari' (Yazılı - Aziziye - Afyon). Karaçayca *q'apt'al* ve Balkarca *qaftal* kelimeleri Türkçe *kaftan* kelimesiyle ilgilidir.

114. Karaçayca *q'aq* 'eine Speise, deren Hauptbestandteile schwarzes Mehl und Wasser sind' (PRÖHLE)

~ *kak* 'un, yağ ve yumurta ile yapılan bir çeşit yemek' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*). Karaçayca *qaq* kelimesinin 'tuzlanarak kurutulmuş et' (KARÇA - KOŞAY) mânasına geldiğini de biliyoruz.

115. Karaçayca *q'art'ay-* 'alt werden, altern' (PRÖHLE)

~ *kartaymak* 'ihtiyarlamak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

116. Karaçayca *q'auraq* 'eine Art Seidenstoff' (PRÖHLE)

~ *kavrak* 'yün kumaş' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

117. Karaçayca *q'ičir-* 'schreien, rufen, aufschreien, ausrufen, krächzen, krähen' (PRÖHLE), *qičir-* 'bağırmaq, haykırmak, feryat etmek' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qičir-* 'rufen, schreien' (PRÖHLE)

~ *kıçırmaq* 'bağırmaq' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

118. Karaçayca *q'ıl* 'Haar', *q'obuz* 'Harmonika' (PRÖHLE), *qıl qobuz* 'bir nevi keman' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qobuz* 'Fiedel, Geige' (PRÖHLE)

~ *kulkobuz* 'keman' (Karaçay - Tokat).

119. Karaçayca *q'ilin*, *q'ilin-quş* 'Eule' (PRÖHLE)

~ *kılın* 'baykuş' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*). Karaçayca *q'ilin* kelimesinin kökü meçhuldür.

120. Karaçayca *q'ipt'i* 'Scheere' (PRÖHLE), *qipti* 'makas' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qifti* 'Schere' (PRÖHLE)

~ *kıpti* 'makas ucu' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

121. Karaçayca *q'ircin* 'brotartiges Gebäck' (PRÖHLE), *gircin* 'ekmek' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *gırzin* 'Brot' (PRÖHLE)

~ *gircin* 'bir çeşit ekmek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul), *gircin* 'ekmek' (Karaçayır - Tokat).

122. Karaçayca *q'oçxar* 'Widder' (PRÖHLE), *qoçxar* 'koç' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *qocxar* 'Widder' (PRÖHLE)

~ *koçkar* 'bir yaşından fazla erkek koyun' (Çilehane - Reşadiye - Tokat).

123. Karaçayca *q'ol-cauluq* 'Taschentuch' (PRÖHLE); Balkarca *zauluq* 'Tuch, Kopftuch' (PRÖHLE)

~ *kolcavlığı* 'mendil' (Karaçay - Tokat). Anadolu ağızlarında *cauluq* yerine *yağlık* şekli kullanılır.

124. Karaçayca *q'uduç'u* 'Dieb' (PRÖHLE)

~ *kudu* 'hırsız' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*). Karaçayca *q'uduç'u* kelimesiyle Afyon ilinde tesbit edilen veri arasındaki ilgi açıktır. Yalnız, *kudu* kelimesinin *kuduçu* diye düzeltilmesi lâzımdır, düşünce-sindeyim.

125. Karaçayca *q'umğan* 'ein Krug (aus Metall) mit langem Hals, Schnabel und Henkel' (PRÖHLE), *qumğan* 'ibrik' (KARÇA - KOŞAY)

~ *kuman* 'ibrik' (Bursa*, İstanbul*, Alâiye - Antalya, Ilgın - Konya), *koman* 'ibrik' (Hendek - Kocaeli).

126. Karaçayca *qunacin* 'inek' (KARÇA - KOŞAY, 48 - 49, 52-53. s.)
 ~ *kunacin* 'ikiden üç yaşına kadar olan inek yavrusu' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Karaçayca *qunacin* < Moğolca *qunacin*.

Moğolca *qunacin* kelimesinin Altay ağızlarında kullanıldığını da biliyoruz (RADLOFF).

127. Karaçayca *salemelik* 'kolera' (KARÇA - KOŞAY, 80 - 81. s.)
 ~ *selemelik* 'hayvanlarda başgösteren bir çeşit bulaşıcı hastalık' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*), *selemerik* 'öküz vebası' (Karaçay - Tokat).

128. Karaçayca *sarubek* 'Drache, Krokodil' (PRÖHLE); Balkarca *sarūwek* 'Lindwurm' (PRÖHLE)

~ *serubek* 'ejderha' (Karaçay - Tokat). Bu kelimenin Karaçayca *sarubek* kelimesiyle ilgili olduğunu 1948 de çıkan eski bir yazımda belirtmiştim (HASAN EREN : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi VI, 447).

129. Karaçayca *sa'ut* 'Geschirr, Gewehr' (PRÖHLE), *saut* 'silâh', *üy saut* 'ev, mutfak takımı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *sa'ut* 'Gewehr' (PRÖHLE); Kumukça *saut* 'Rüstung' (NÉMETH)

~ *savut* 'sahan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Edirne ilinde tesbit edilen *savut* 'silâh' kelimesinin de göçmenlerden alındığı anlaşılıyor.

130. Karaçayca *senek* 'grosse Gabel, Heugabel' (PRÖHLE), *senek* 'anadut' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *senek* (*senex, seneg*) 'Gabel, Heugabel' (PRÖHLE); Kumukça *senek* 'Gabel' (NÉMETH)

~ *senek* 'demir diğren' (Afyon). Anadolu ağızlarında *diğren* (< Rumca) ve *anadut* (< Rumca) kelimeleri kullanılır.

131. Karaçayca *sîn* 'Grabmal, Grabstein', *t'aş* 'Stein' (PRÖHLE); Balkarca *sîn* 'Grabmal, Grabstein' (PRÖHLE)

~ *sıntaş* 'âbide' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Anadolu Türkçesinde *sîn* kelimesi 'mezar' mânasında kullanılır.

132. Karaçayca *sirğa* 'Ohrgehänge' (PRÖHLE), *sirğa* 'küpe' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *sirğa* 'Ohrgehänge' (PRÖHLE); Kumukça *sirğa* 'Ohr-ring' (NÉMETH)

~ *sirga* 'küpe' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*, Karaçay - Tokat*). Çumra'da tesbit edilen *sirga* kelimesinin de Karaçaycadan

alındığı anlaşılıyor. Bundan başka, *sırğa* kelimesinin Anadolu'nun birçok yerlerinde daha kullanıldığını biliyoruz. Ancak, bu verilerin Karaçaycadan alındığı söylenemez. Bu kelimelerin kökünü araştırırken, *sırğa* kelimesinin Tatarca, Kazakça ... gibi birtakım Türk dillerinde daha kullanıldığını da göz önüne almak lâzımdır. Trabzon'da tesbit edilen verinin Kerkük'lü bir Türkten alındığı açıktır. Konya'da tesbit edilen *ısrğa* 'küpe' kelimesinin de göçmenlerden alındığı anlaşılıyor.

Anadolu Türkçesinde *sırğa* kelimesi yerine *küpe* kelimesi kullanılır.

133. Karaçayca *sıy* 'Ehre, Liebe' (PRÖHLE), *sıy* 'saygı' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *sıy* 'Ehre, Verehrung, Liebe' (PRÖHLE)

~ *sıy* 'hediye' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). PRÖHLE ve KARÇA-KOŞAY Karaçayca *sıy* kelimesinin 'hediye' mânasına geldiğini tesbit etmiyorlarsa da, RADLOFF (*sī* maddesi) bu kelimenin 'das Geschenk, die Bewirthung' mânasında kullanıldığını belirtiyor.

134. Karaçayca *süyek* 'Knochen' (PRÖHLE), *süyek* 'kemik' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *süyek* 'Knochen' (PRÖHLE)

~ *süyek* 'oynak kemiği (Yalova - İstanbul; Çakalkuyusu - Adana - Seyhan; Ilca - Afyon*; İstanbul*).

135. Karaçayca *şibzi* 'Pfeffer' (PRÖHLE); Balkarca *çibiži* 'roter Pfeffer' (PRÖHLE)

~ *şibi* 'kırmızı biber' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*). Karaçayca ve Balkarcada kullanılan kelimeleri göz önünde tutarak, bu veriyi *şibzi* diye düzeltebiliriz. Haymana'da tesbit edilen ve Kuzey Kafkasya Türklerinden alındığı anlaşılan *şibzi* 'kırmızı biber' (Haymana - Ankara) kelimesi de bu düzeltmeyi destekleyebilir.

136. Karaçayca *şinqart* 'geceleri koyunları kurtlardan korumak için yakılan büyük ateş' (KARÇA - KOŞAY)

~ *şingart*, *şinkart* 'düğünlerde yakılan büyük meydan ateşi' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*). Karaçayca *şinqart* kelimesinin kökü meçhuldür.

137. Karaçayca *şindik* 'Stuhl, Bank' (PRÖHLE); Balkarca *şindik* 'Stuhl, Bank' (PRÖHLE)

~ *şindik* 'nehirlerin yıkılan ağaçları alıp yığıldığı ve kumladığı yer' (Umranıhamidî - Konya*).

138. Karaçayca *şorq'a* 'Wasserfall' (PRÖHLE)

~ *şarka* 'çağlıyan' (Umranıhamidî - Konya*), *şarga* 'çağlıyanın döküldüğü yerde kalan su birikintisi' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Balkarcada *şorq'a* kelimesi yerine *cucxur* 'Wasserfall' (PRÖHLE) kelimesi kullanılır. Kumukça *corğa* 'Rinne' (NÉMETH) kelimesinin Karaçayca *şorq'a* kelimesiyle ilgili olup olmadığını kesin olarak bilmiyorum.

139. Karaçayca *şq'oq* 'Flinte, Gewehr' (PRÖHLE), *şqoq* 'tüfek' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *'şqoq* 'Gewehr, Flinte' (PRÖHLE)

~ *üşkok* 'tüfek' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*). Yalnız Karaçayca ve Balkarcada kullanılan bu kelimenin Kafkasya dillerinden alındığı anlaşılıyor.

140. Karaçayca *tala* 'orman içinde açık meydan' (KARÇA - KOŞAY)

~ *tala* 'ormanların ortasındaki boş kalan ağaçsız yerler' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Umranıhamidî - Konya*), *talâ* 'sırtlardaki düz yerler, küçük alan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

141. Karaçayca *t'ansiq* : *t'ansiq bol-* 'sich sehnen, Heimweh haben' (PRÖHLE); Balkarca *tansiq* 'Sehnsucht, Verlangen', *tansiq bol-* 'sich sehnen' (PRÖHLE)

~ *tansıkmak* 'özlemek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Konya ilinde göçmenler arasında tesbit edilen *tansık* 'hasret' (Ayrancı - Konya*) kelimesi de Karaçaycadır.

142. Karaçayca *t'apxa* 'ein kleines Wandbrett' (PRÖHLE), *tapxa* 'raf' (KARÇA - KOŞAY)

~ *tapha* 'raf' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Karaçayca *t'apxa* kelimesinin Kafkasya dillerinden alındığını tahmin ediyorum.

143. Karaçayca *t'ap-* 'finden, erlangen, erwerben' (PRÖHLE); Balkarca *tap-* 'finden, gebären; sich etwas anschaffen' (PRÖHLE); Kumukça *tap-* 'finden, erfinden' (NÉMETH)

~ *tapmak* 'bulmak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Konya ilinde tesbit edilen *tapmak* (Kargın - Çumra - Konya) kelimesinin de Karaçayca bir veri olduğu açıktır.

144. Karaçayca *tariq-* 'sich beschweren' (PRÖHLE), *tariq-* 'şikâyet etmek' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *tariq-* 'sich beschweren, sich beklagen' (PRÖHLE)

~ *tarik* 'dâva' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bu kelimenin Söğüt ve Çatalca'da da kullanıldığını biliyoruz (Tarama Dergisi: *dava* maddesi).

Bu veriler yanında *tarıktırgan* 'dâva olunan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul) ve *tarıtkan* 'müddei, dâvacı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul) kelimelerini de göz önünde tutmak lâzımdır.

145. Karaçayca *t'a'uş* 'Stimme, Ton' (PRÖHLE), *tauş* 'ses' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *ta'uş* 'Stimme, Ton, Klang', *ta'uş et-* 'tönen, klingen' (PRÖHLE); Kumukça *tauş* 'Stimme' (NÉMETH)

~ *tavuş* 'ses' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*), *tavuş etmek* 'seslenmek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

146. Karaçayca *t'ay-* 'ausgleiten' (PRÖHLE), *tay-* 'kaymak' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *tay-* 'ausgleiten, antschlüpfen' (PRÖHLE)

~ *taymak* 'kaymak, sürmek' (Karaçay - Tokat).

147. Karaçayca *t'epse-* 'tanzen' (PRÖHLE); Balkarca *tepe-*, *tefse-* 'tanzen' (PRÖHLE)

~ *tepsmek* 'yerinden oynamak' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

148. Karaçayca *t'epsi* 'ein niedriger dreibeiniger Tisch', *cabū* 'Decke, Zelt' (PRÖHLE); Balkarca *zabū* 'Vorhang' (PRÖHLE)

~ *tepsi cabuğu* 'sofra bezi; büyük mendil' (Yazılı - Emirdağ - Afyon).

149. Karaçayca *t'erek* 'Baum' (PRÖHLE), *terek* 'ağaç' (KARÇA-KOŞAY); Balkarca *terek* (*terex*, *tereg*) 'Baum' (PRÖHLE); Kumukça *terek* 'Baum' (NÉMETH)

~ *terek* 'kuru, yaş, meyvalı meyvasız her nevi ağaç' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bundan başka, bu kelime Tekirdağ (Karaağaç) ve Ankara (Akçataş - Kalecik) illerinde de kullanılır.

150. Karaçayca **t'ilq'au*, Kumukça *tilqau* 'Stotterer' (NÉMETH)

~ *tilkav* 'kekeme' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). J. NÉMETH (Acta Orientalia Hung. VIII, 7) *tilkav* kelimesini "Osmanlıca bir veri" sayıyor ve bu kelimenin ses ve yapı bakımlarından Osmanlı ağızlarına uymadığını belirtiyor. Bu kelimenin Kumukçada da kullanıldığını belirten NÉMETH, bu birleşmenin çok eski çağlara çıktığını ileri sürüyor. Bu yazımda verilen örneklere göre, Kadıçiftli-

ği'nde tesbit edilen bütün verilerin Karaçaycadan alındığı açıktır. Bu sebeple, *tilkav* kelimesinin ses ve yapı bakımlarından Türkçeye uymaması tabiidir.

151. Karaçayca *t'oğay* 'Gleied einer Kette' (PRÖHLE), *toğay* 'halka' (KARÇA - KOŞAY)

~ *toğay* 'halka' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

152. Karaçayca *t'oxt'a-* 'stehen bleiben, aufhören' (PRÖHLE), *toxta-* 'durmak, kalmak' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *toxta-* 'stehen bleiben, beharren, aufhören' (PRÖHLE); Kumukça *toxta-* 'warten' (NÉMETH)

~ *tohtamak* 'sebat etmek' (Karaçay - Tokat). Bundan başka, *tohtamak* kelimesinin Samsun'da da kullanıldığını biliyoruz ('ferahlamak'). Ancak, bu verinin doğrudan doğruya Karaçayca *t'oxt'a-* kelimesiyle ilgili olduğu söylenemez.

153. Karaçayca *t'on* 'Pelz, Pelzmantel' (PRÖHLE), *ton* 'kürk' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *ton* 'Pelz, Mantel' (PRÖHLE)

~ *ton* 'kürk' (Yazılı - Emirdağı - Afyon). Bilindiği gibi, Anadolu Türkçesinde *don* şekli kullanılır.

154. Karaçayca *t'ot* 'Rost' (PRÖHLE); Balkarca *tot* 'Rost' (PRÖHLE)

~ *tatu* 'pas' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Bu veriyi ses bakımından izah ederken Altayca, Televütçe, Şorca ... *tat* 'der Rost' (RADLOFF) kelimesini de göz önünde tutmak lâzımdır. Kâşgarlı Mahmut *tat* kelimesi yanında *tot* şeklini de tesbit etmiştir (C. BROCKELMANN, Mitteltürkischer Wortschatz. Budapest-Leipzig, 1928. 198, 220. s. Tatarca *tut* kelimesine dayanan BROCKELMANN, bu sonuncu veriyi yanlış olarak *tut* diye okumuştur.) Türkçe *tat* kelimesi yanında kullanılan *tot* şekli normaldir (HASAN EREN: Nyelvtudományi Közlemények II, 360-361). Buna göre, Karaçaycada *t'ot* kelimesi yanında **t'at* şeklinin kullanıldığı tahmin edilebilir. Yalnız, varlığını tahmin ettiğimiz **t'at* kelimesi Kadıçiftliği'nde tesbit edilen verinin sonundaki -u sesini açıklayamaz.

155. Karaçayca *t'ögerek* 'rund, Runde, Kugel, Umgebung' (PRÖHLE), *tögerek* 'yuvarlak, daire, civar, muhit' (KARÇA - KOŞAY)

~ *tögerek* 'taraf' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

156. Karaçayca *t'öñgek* 'Klotz' (PRÖHLE); Balkarca *töñnek* 'die Nabe (des Rades)' (PRÖHLE)

~ *töngök* 'vücut, gövde' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

157. Karaçayca *töre* 'mahkeme' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *töre* 'Recht, Gewohnheitsrecht, Brauch; Gericht' (PRÖHLE)

~ *töre* 'mahkeme' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

158. Karaçayca *t'öş* 'Amboss' (PRÖHLE); Balkarca *töş* 'Brust; Amboss' (PRÖHLE); Kumukça *töş* 'Amboss' (NÉMETH)

~ *töş* 'demirci örsü' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Anadolu ağızlarında *örs* kelimesi kullanılır.

159. Karaçayca *t'uppur* 'gewölbt, erhaben-gewölbt' (PRÖHLE)

~ *dupbur* 'tepenin üstü, doruk' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

160. Karaçayca *t'uban* 'Nebel' (PRÖHLE), *tuban* 'duman, sis' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *tuman* 'Nebel' (PRÖHLE)

~ *tuban* 'duman' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*). Anadolu Türkçesinde *duman* şekli kullanılır.

161. Karaçayca **turba* 'soba borusu' < Rusça *truba* 'Röhre'

~ *durba* 'soba borusu' (Böğrüdelik - Cihanbeyli - Konya*). A. TIETZE (Oriens X, 31) *durba* kelimesinin doğrudan doğruya Rusçadan alındığını ileri sürmekle, aldanmıştır.

162. Karaçayca *t'urma* 'Rettig' (PRÖHLE); Balkarca *turma* 'Rübe' (PRÖHLE)

~ *turma* 'turp' (Karaçayır - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*). Karaçayca (ve Balkarca) *turma* kelimesi Farsçadan alınmıştır (Farsça *turma* 'a radish' STEINGASS).

163. Karaçayca *t'u'ar* 'Rind, Kuh' (PRÖHLE), *tuvar* 'siğir hayvanı' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *tü'ar* 'Rind, Vieh' (PRÖHLE)

~ *tuvar* 'siğir, siğir sürüsü' (Karaçayır [?], Yazılı - Karaçay*, Emirdağ - Afyon). PRÖHLE'nin belirttiği gibi, Karaçayca *t'u'ar* kelimesi Rusçadan alınmıştır (Rusça *tvar*).

164. Karaçayca *t'üğān-ana* 'leibliche Mutter'; *t'üğān-at'a* 'leiblicher Vater' (PRÖHLE); Balkarca *tüğān* 'geboren, Sohn, Kind' (PRÖHLE)

~ *tuvgan* 'hısım, akraba, candan dost' (Ilgın - Konya).

165. Karaçayca *t'ük* 'Haar': *ağaç t'ük* 'Moos' (PRÖHLE); Balkarca *tük* 'Haar' (PRÖHLE)

~ *tük* 'yosun' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bilindiği gibi, Anadolu Türkçesinde *tüy* şekli kullanılır.

166. Karaçayca *t'üye* 'Kameel' (PRÖHLE); Balkarca *tewe* 'Kameel' (PRÖHLE)

~ *tüye* 'deve' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*), *tüve* 'boynu uzun, sırtında sivrilik olan hayvan' (Karaçayır - Tokat). Burdur ilinde tesbit edilen *düye* 'yük çeken dişi deve' (Pazaravdan - Bucak - Burdur) kelimesinin Karaçayca *t'üye* kelimesiyle doğrudan doğruya ilgili olup olmadığını kesin olarak bilmiyorum.

167. Karaçayca *urluq* 'Same, Saat' (PRÖHLE), *urluq* 'tohum' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *urluq* 'Same, Samenkorn, Saat; Nachkommenschaft; Brut' (PRÖHLE); Kumukça *urluq* 'Korn, Same, Kaviar' (NÉMETH)

~ *urluk* 'tohum' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

168. Karaçayca *uvanîq* 'genç öküz' (KARÇA - KOŞAY, 48-49, 52-53. s.)

~ *uvanık* 'tosun' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul, Çilehane - Reşadiye - Tokat*).

169. Karaçayca *üy* 'Haus' (PRÖHLE), *üy* 'ev' (KARÇA - KOŞAY); Balkarca *üy* 'Haus, Zimmer, Stube, Familie' (PRÖHLE)

~ *üy* 'ev' (Karaçayır - Tokat, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

170. Karaçayca **üy-k'erek*, Balkarca *üy-keregi*, *üy-kerek* 'Möbel' (PRÖHLE)

~ *üykerek* 'ev eşyası' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

Yukarıda verdiğim kelimelerden başka, Dergi'de Karaçayca birçok veriler daha vardır. Elimdeki kaynaklarda bu verilerin Karaçayca karşılıklarını bulamadım. Buna rağmen, bu yazıda ileri sürdüğüm noktai nazar bakımından bu kelimeleri de gözden geçirmek icabeder :

ahuyul 'yüzü buz tutup altından su akan dere' (Umranıhamidi - Konya*, Çilehane - Raşadiye - Tokat).

akbaşık 'kireç' (Karaçay - Eskişehir).

alakıtay 'bir çeşit basma' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

bekki 'anahtar' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

boğa 'at zırhı' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

bulduk 'çömlek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Edirne ilinde tesbit edilen *bulduk* 'çömlek' (Demirköy - Edirne) ve İzmir ilinde kullanılan *büldük* 'çömlek' (Tepe köyü - İzmir) kelimelerinin de Kafkasya göçmenlerinden alındığı açıktır.

calav 'kaya diplerinde bulunan bir nevi tuz' (Umranıhamidî-Saiteli-Konya).

calgavuç 'tava' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

castav 'keklik' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

cayu 'örtü' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

cayur 'sofra bezi' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

cegen 'harar, çuval' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

cıgırık 'araba tekerleği' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

ciğer 'hamarat kadın' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

çak 'mühür' (Yazılı - Emirdağ - Afyon).

çalku 'kepçe' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

çam 'çay bardağı' (Yazılı - Emirdağ - Afyon).

çekki 'kilit' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

çınday 'şişe örülmüş yün çorap' (Yazılı - Emirdağ - Afyon, Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

çohar 'çınar ağacı, kavlan' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). PRÖHLE'ye göre, Balkarcada *çınar* 'Buche' ve Kumukçada *çınar* 'Platane' kelimeleri kullanılır. Ancak, bu kelimelerin *çohar* kelimesiyle ilgili olmadığı daha ilk bakışta anlaşılıyor.

dilerke 'kız bakmağa giden görücü' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

eğe 'büyük kardeş, ağabey' (Böğrüdilik - Cihanbeyli - Konya*, İstanbul*).

gincilik 'gelin masrafı' (Karaçay - Tokat).

göptüregüs 'çivit' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

hadek 'gelinin getirdiği cihaz' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

hırs 'hayvanlara yalatılan çorak tuz' (Umranıhamidî - Saiteli - Konya*).

hiçin 'yürek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

honaşık 'beştaş oyunu' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

honaşık 'çocuk' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

hoynuh 'kamçı ile oynanılan topaç çevirme oyunu' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

irahın 'zayıf, arık' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*). Bu verinin, yurdumuzun muhtelif yerlerinde kullanılan *irkin* ~ *irgin* 'zayıf, sıska' kelimesiyle ilgili olması muhtemeldir. Ancak, bu ilgi *irahın* kelimesinin Karaçayca bir veri olmasına engel sayılamaz.

iran 'yalçın uçurumların ortasındaki geyik otlağı' (Umranıhamidî - Konya). Dergi'nin bu maddesinde *iran* kelimesinin "Karaçaylılar" arasında tesbit edildiği belirtilmiştir.

irgay 'iri balık' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*).

irhu 'sel' (Umranıhamidî - Saiteli - Konya, Karaçay - Tokat).

ızlık 'çizgi, hat' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

kagamak 'indirmek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

karuk 'derece' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

kayaşı 'makas' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bu veriden başka, *kaçı* (Çerkeş - Çankırı) ve *kayçı* 'makas' (Kars, Mengeser - Ağrı) kelimeleri de Kafkasya Türklerinden alınmıştır. Elimdeki Karaçayca kaynaklarda buna benzer bir kelime bulamadım. Benim bildiğime göre, Karaçaycada 'makas'ın adı *q'ipt'i*'dir. Bu kelime Kadıçiftliği'nde de tesbit edilmiştir (121. maddeye bakınız). Karaçayca *q'ipt'i* kelimesi çok eski bir Türkçe kelimedir. Kadıçiftliği'nde kullanılan *kayaşı* kelimesi ise Moğolcadır.

kayır 'heybetli' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

kebiçi 'elçi' (Karaçay - Tokat). Bu verinin Karaçayca *k'eleçi* 'Bote, Brautwerber' (~ Balkarca *keleci*) (PRÖHLE) kelimesiyle ilgili olması muhtemeldir. Buna göre, bu verinin *keliçi* diye düzeltilmesi gerekir, düşüncesindeyim.

kıl 'killi toprak; baş kili; çamaşır kili; ürün vermeyen toprak' (Karaçay - Eskişehir*).

kindik 'çoban köpeği' (Karaçayır - Tokat).

koş 'çifte' (Çilehane - Reşadiye - Tokat*).

kummuş 'sivil' (Karaçay - Tokat).

mamuraç 'ayı yavrusu' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

sağın 'serap' (Karaçay - Eskişehir).

sebelep 'sine sine yağın yağmur' (Yazılı - Emirdağ - Afyon*).

soyun 'dügün hediyesi olarak getirilen koyun' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

süyümcü 'müjdecî' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

*şuvak*¹ 'ilkbaharda sakin ve güneşli hava' (Karaçay - Eskişehir); *şuvaklamak* 'güneşlemek; yağmurdan sonra güneş açmak' (Karaçay - Eskişehir).

talav 'çok tehlikeli ve öldürücü hastalık' (Çilehane - Reşadiye - Tokat). Afyon ve Eskişehir illerinde tesbit edilen *talaf* 'atlarda görülen arpalama hastalığı' (Eskiviran - Emirdağ - Afyon*, Deyişören - Seyitgazi - Eskişehir) kelimesi de göçmenlerden alınmıştır.

tap 'doğru' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

ten 'dizi, bir sıra, yan yana' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul [?]).

tırık 'sedir' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

tıymak 'kesmek' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

tobengi 'şimal rüzgârı' (Karaçay - Tokat).

töbek 'tepe' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul). Bu verinin Karaçayca *t'öbe* 'Haufen, Hügel' (PRÖHLE) kelimesiyle ilgili olduğu kesin olarak söylenebilir. Yalnız, PRÖHLE'ye göre, Karaçaycada *töbek* şeklinin kullanılmadığı anlaşılıyor.

tögergi 'çerçeve ve çerçeve süsü' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

üvre 'geveze' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

yik 'hasta' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul).

zayınlık 'bolluk' (Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul*).

Son olarak, yukarıdan beri saydığım verileri tesbit edildikleri yerlere göre sıralıyarak gözden geçirelim. Bu sıralama bize Kafkasya Türklerinin Anadolu'da yerleştikleri yerler bakımından dikkate değer bilgiler verebilir.

Afyon: *senek*.

Ahmet köyü - Afyon : *emen*.

Akçataş - Kalecik - Ankara : *terek*.

Alâiye - Antalya : *kuman*.

Amasya : *kaban*.

Argıthanı - Ilgın - Konya : *balagız, bavur**, *bezgek*, *boğurdak*, *börü*, *cerik ağacı*, *duvadak*.

¹ Dergi'de yanlışlıkla *şavak* diye yazılmıştır.

- Ayrancı - Konya : *tansık*.
 Aziziye - Afyon : *aylatmak**, *oylanmak**.
 Aziziye yürükleri - Denizli : *baytal*, *börü*.
 Bakırköy - İstanbul : *babiş*.
 Balçıkhisar - Afyon : *artmak*.
 Bornova - İzmir : *car*.
 Böğrüdelik - Cihanbeyli - Konya : *baytal**, *bilbo**, *durba**, *eğe**.
 Bursa : *baytal**, *köçer ağaç*, *kuman**.
 Büyükdoğanca - Kavaklı - Edirne : *belgi**.
 Cihanbeyli - Konya : *büğü*.
 Çakalkuyusu - Adana - Seyhan : *süyek*.
 Çankırı : *babiş*.
 Çatalca - İstanbul : *tarik*.
 Çifteler - Tosya - Kastamonu : *boğurdak*.
 Çilehane - Reşadiye - Tokat : *ahuyul*, *avruv*, *aylanç*, *bavur**, *baytal**,
cabalak, *caş*, *cürük*, *çemiç**, *dugun*, *eğer*, *erttemle*, *irahın*, *ırgay**, *irk**,
kaban*, *kılın**, *koçkar*, *koş**, *kökrek*, *kunacın*, *özen**, *selemelik**, *şarga*,
talav*, *tavuş**, *uvanık**, *üşkok**.
 Çorum : *babiş*.
 Çumra - Konya : *sırga*.
 Demirköy - Edirne : *bulduk*.
 Denizli : *oymak**.
 Dereçine - Bolvadin - Afyon : *emen*.
 Deyişören - Seyitgazi - Eskişehir : *talaf*.
 Dombay - Dinar - Afyon : *baytal**.
 Emirdağ - Afyon : *tuvar*.
 Erzurum : *babiş*.
 Eskişehir : *börü*, *kertne*.
 Eskişehir köyleri : *çelek*.
 Eskiviran - Emirdağ - Afyon : *talaf**.
 Eyüp - İstanbul : *kandalay**.
 Gâvurviran - Eskişehir : *caş*.
 Gaziantep : *basta*, *bürü*.
 Gemlik - Bursa : *cılamak*.
 Güzelölük - Silifke - İçel : *köncek**.
 Haymana - Ankara : *şibzi*.
 Ilgın - Konya : *açuv*, *açuvlanmak*, *açuvlu*, *cırlamak*, *koman*, *tuvgan*.
 Ilıca - Afyon : *süyek**.

Ihca - Çifteler - Eskişehir : *bavur**.

İstanbul : *çolpu**, *eğe**, *kuman**, *süyek**.

İzmir : *kandalay**.

Kadıçiftliği - Yalova - İstanbul : *akmaral*, *alakıtay*, *alaşa*, *artmak*, *babuş*, *bastan*, *bav*, *bayrım*, *baytal**, *bazık*, *begecin*, *bekki*, *belgi*, *berme*, *bişlak*, *boğa*, *bolcal*, *bour*, *bödene*, *börü*, *buğaz*, *bulduk*, *cabalak*, *cabu*, *calgavuç*, *carlı*, *castav*, *caş*, *caşırmak*, *cavrun*, *cayu*, *cayur*, *cegen*, *cıdır*, *cıdırık*, *cılamak*, *cıyılmak*, *ciğer*, *ciltin*, *citi*, *cönger*, *çagır*, *çakıncık*, *çalkı*, *çalku*, *çalman*, *çaşırmak*, *çekki*, *çelek*, *çınday**, *çohar*, *çuruk*, *çüngen*, *dilerke*, *dupbur*, *eğeci*, *emen*, *erin*, *gakki*, *gırcın*, *ginci*, *gitçe*, *göptüregüs*, *hadek*, *har*, *hiçin*, *hiştik**, *honaşık**, *honaşık**, *hoynuh*, *ıçkılmak**, *ızlık*, *iceği*, *içeği*, *ieye*, *kaban*, *kaburga*, *kagamak*, *kartaymak**, *karuk*, *kavrak*, *kayaşı*, *kayır*, *kereği*, *kennesmek*, *kertme**, *kıçırmak**, *kıptı*, *kindik*, *köçer ağaç*, *köğet*, *kökürek*, *kömeli*, *köpçek*, *köpmek**, *kübür*, *küyüs*, *mamuraç*, *miyik**, *okabörk*, *onğ*, *oram*, *orun*, *oymak*, *özen*, *peç*, *purç*, *savut**, *sıntaş**, *sırğa**, *sıy*, *soyun*, *süyümcü**, *tala*, *talâ*, *tansıkmak**, *tap**, *tapha*, *tapmak*, *tarık*, *tarıktırgan*, *tarıtkan*, *tatu**, *tavuş etmek**, *ten*, *tepsmek*, *terek*, *tırık*, *tıymak*, *tilkav**, *toğay*, *töbek*, *töğerek*, *töğergi**, *töngök**, *töre*, *töş*, *turma**, *tük*, *urluk*, *uwanık*, *üvre*, *üy*, *üykerek*, *yik*, *zayınlık*.

Kalafat - Çankırı : *çomaca*.

Karaağaç - Tekirdağ : *cüngen*, *terek*.

Karaçay - Tokat : *akbaşık*, *aşarık*, *bav*, *belgi*, *bezgek*, *boğurdak*, *buskul*, *buvaz*, *carlı*, *cay*, *cayak*, *cılınmak*, *çabır*, *çınaçık*, *emçek*, *gincilik*, *gircin*, *ırhı*, *ırımçek*, *içeği*, *iğec*, *kardoş*, *kebiçi*, *kertme*, *kıl**, *kılkobuz*, *kindik*, *kitçe*, *kolcavlığı*, *könçek*, *kummuş*, *mangalay*, *miyik*, *özden*, *piç*, *purç*, *sağın*, *selemerik*, *serubek*, *sırğa**, *taymak*, *tobengi*, *tohtamak*, *turma*, *tuvar*, *tüve*, *üy*.

Karamürsel - Kocaeli : *börü*.

Karayusuflu - Kavaklı - Edirne : *çomaça*.

Kargın - Çumra - Konya : *tapmak*.

Kırklareli : *cılamak*.

Konya : *erincek*.

Kozan : *tansık*.

Küçükkişli - İstanbul : *çığlamak*.

Lâpseki - Çanakkale : *boğurtlak*.

Maraş : *börü*.

Mardin : *car*.

Misebolu - Bursa : *baytal*.

Nevşehir - Niğde : *boğurtlak*.

Niğde : *tapmak*.

Pazaravdan - Bucak - Burdur : *düye*.

Reşadiye - Tokat : *bezgek*.

Sazlıbosna - Çatalca - İstanbul : *paytal*.

Sivrihisar - Eskişehir : *caş*.

Söğüt - Bilecik : *tarık*.

Tepe köyü - İzmir : *büldük*.

Umranıhamidî - Saiteli - Konya : *ahuyul**, *ayrukman*, *cabalak**, *car*, *gara**, *hırs**, *ıran*, *ırhı*, *ilipin*, *şarka**, *şındık*, *tala**.

Yalova - İstanbul : *süyek*.

Yazılı - Emirdağ - Afyon : *balavuz**, *basta**, *bıslak*, *burç*, *cavçırak*, *çak*, *çam*, *çelek*, *çikkır**, *çınday**, *çolpu**, *eçki**, *kak**, *kaptal*, *kezik*, *kögüz*, *könçek**, *köyüz*, *kudu**, *şingart**, *şinkart**, *şıbyi**, *tapha**, *tepsi cabuğu*, *ton*, *tuban**, *tuvar**, *tüye**.

Yeniköy - Seyitgazi - Eskişehir : *oymak*.

Bu listeye göre, Argıthanı (Konya), Çilehane (Tokat), Kadıçiftliği (İstanbul), Karaçay (Tokat), Umranıhamidî (Konya) ve Yazılı (Afyon) köylerinde Karaçay göçmenlerinin toplu olarak yerleştikleri anlaşılıyor. Bu köylerde tesbit edilen verilerin Karaçayca olması, çokluğu Karaçay göçmenlerinin teşkil ettiklerine açık bir tanıktır. Ancak, bu köylerde Karaçayca veriler yanında birtakım Türkçe kelimelerin kullanıldığı da göze çarpıyor.

Örnek olarak, Argıthanı'nda tesbit edilen kelimeler arasında *akar* 'su kaynağı', *bağurtlak* 'yaban ördeği'¹, *bota* 'deve yavrusu', *çapçak* 'ağız açık fiç'i', *etik* 'çizme gibi konçlu ayakkabı', *gömbe* 'mayalı veya mayasız hamurla yapılan kül pidesi', *içkil* 'çok içki kullanan, ayyaş' ... gibi kelimeler vardır.

Bu verilerin büyük bir kısmı Anadolu'nun birçok yerlerinde kullanılır. Örnek olarak, *akar* kelimesinin Bolu, Bursa, Kütahya, Konya, Kayseri, Afyon, Eskişehir... illerinde kullanıldığını biliyoruz. 'Yaban ördeği' mânasına gelen *bağurtlak* kelimesi, bilindiği gibi, yazı dilimizde de kullanılır. Bu kelimenin *boğurtlak* (Isparta) ve *bortak*

¹ *Bağurtlak* maddesinde Argıthanı adı yanlış olarak Argıtlan diye yazılmıştır.

(Aydın) gibi birtakım şekilleri de vardır. 'Deve yavrusu' mânasına gelen *bota* kelimesi *botuk* (Sinop), *potak* (Ankara, Afyon), *potuk* (Ankara, Urfa, Antalya, Sivas, Konya, İzmir...) kelimeleriyle birleştirilebilir. 'Fıçı' mânasına gelen *çapçak* kelimesine gelince: bu kelimenin Anadolu ağızlarında 'ağaçtan yapılmış su kabı' mânasında kullanıldığını ve daha çok *çamçak* diye söylendiğini biliyoruz.

Diğer veriler de Anadolu'nun birçok yerlerinde kullanılır. Bu duruma göre, Argıthanı'nda Karaçay göçmenlerinin çoğunluğu teşkil ettiği söylenemez.

Ancak, Argıthanı'nda Karaçay Türklerinden başka birtakım göçmenlerin daha yerleştiği anlaşılıyor. Çünkü bu köyde tesbit edilen veriler arasında Karaçayca olmayan birkaç kelime de vardır. 'Görümce' mânasına gelen *bike* veya 'şubat ayı' mânasına gelen *çibir* kelimeleri gibi.

Karaçaycada *bike* kelimesine benzer bir kelime kullanıldığını bilmiyorum. PRÖHLE'ye göre, Balkarcada *biyce* kelimesi 'Frau, Herrin, Fürstin' mânasına gelir. Ancak, bu veri ses ve mâna bakımlarından *bike* kelimesiyle birleştirilemez. Başkurtça *bikü* 'hanım, kız' (PRÖHLE) kelimesi Argıthanı'nda tesbit edilen veriye hem mâna, hem de ses bakımından daha uygundur. Yalnız, buna dayanarak, *bike* kelimesinin Başkurtça bir veri olduğu söylenemez. Bununla beraber, bu verinin göçmenlerden alındığı açıktır. Ancak, Karaçayca veya Balkarcada buna benzer bir kelime kullanılmadığına göre, bu kelimenin kökünü araştırırken, diğer Türk dillerini de göz önünde tutmak icabeder. Bunun gibi, Argıthanı'nda kullanılan *çibir* kelimesinin de göçmenlerden tesbit edildiğini biliyoruz. Ancak, Karaçayca ve Balkarcada buna benzer bir kelime kullanılmadığı anlaşılıyor. Bu duruma göre, Argıthanı'nda Karaçay göçmenleri yanında başka yerlerden gelen birtakım göçmenlerin de yerleştiği kesin olarak ileri sürülebilir.

Bunun gibi, Kadıçiftliği'nde de birkaç Türkçe kelime tesbit edilmiştir. *Artmak* 'asmak', *dürüm* 'pilâv, yağ, pastırma, sucuk ve buna benzer yiyeceklerin içine konulup dürüldükten sonra aldığı biçim' veya öz 'sulu, susuz, ufak ve büyük dere, çay' kelimeleri gibi.

Anadoluda'ki Karaçay yerleşmelerinin yalnız yukarıda saydığım birkaç köyden ibaret kaldığı söylenemez. Bu köylerden başka, Anadolu'da Karaçay göçmenlerinin yerleştiği birtakım yerler daha vardır. Ancak, Söz Derleme Dergisi'ne dayanarak bu köyler üzerine her hangi bir tahminde bulunmak imkânsızdır.

Bu verilere göre, Anadolu'ya gelip yerleşen Kafkasya Türkleri arasında Karaçay göçmenlerinin çoğunluğu teşkil ettiği söylenebilir. Kafkasya'dan Anadolu'ya gelip yerleşen Türkler arasında Kumuklar da vardır. Aneak, Kumuklardan toplanan verilerin pek az olduğu göze çarpıyor. Ben, yalnız 'tahta kurusu' mânasına gelen *kandalay* (Eyüp-İstanbul*, İzmir*) kelimesinin Kumukça olduğunu tahmin ediyorum. (Kumukça *qandala* 'Wanze' NÉMETH; Karaçayca *q'andağay* 'Wanze' PRÖHLE).

Yukarıdan beri verilen örneklere göre, Türk Dil Kurumunun diyalektoloji sözlüğünde Kafkasya Türklerinden tesbit edilen veriler büyük bir yer tutar. Bu örnekler karşısında, Anadolu ağızlarında kullanılan Türkçe kelimeleri tesbite çalışırken, muhtelif tarihlerde Anadolu'ya gelip yerleşen göçmenlerden toplanan verilerin de göz önünde tutulması gerektiği anlaşılmıştır, sanırım.

Anadolu diyalektolojisinin şimdiye kadar ihmal edilen bir sorusunu izaha çalışan bu yazıyı bütünlük üzere Balkan Türklerinden tesbit edilen verileri de gözden geçirmek lâzımdır. Yakında bu veriler üzerinde de toplu olarak durmak istiyorum.

İ N D E K S

açuv 1	babiş 11	bike 354. s.
açuvlanmak 1	babuş 11	bilbo 20
açuvlu 1	bağırtlak 353. s.	boğa 348. s.
ahuyul 347. s.	balagız 12	boğurdak 25
akar 353. s.	balavuz 12	boğurtlak 25
akbaşık 348. s.	basta 13	boğurtlak 353. s.
akmaral 2	bastan 13	bolcal 26
alakıtay 348. s.	bav 14	bortak 354. s.
alaşa 3	bavur 15	bota 353 - 354. s.
anadut 130	bayrım 16	botuk 354. s.
artmak 4	baytal 17	bour 15
artmak 354. s.	bazık 18	bödene 27
aşarık 5	begecin 19	börü 28
avruv 7	bekki 348. s.	buğaz 29
aylanç 8	belek 31	bulduk 348. s.
aylatmak 9	belgi 21	burç 30
ayrukman 10	berme 22	buskul 31
	bezgek 23	buvez 29
	bışlak 24	büğrü 28

büldük 348. s.
bürü 28

cabalak 32
cabu 33
calav 348. s.
calgavuç 348. s.
car 34
carlı 35
castav 348. s.
caş 36
caşırnak 37
cavçırak 38
cavrun 39
cay 40

cayak 41
cayu 348. s.
cayur 348. s.
cegen 348. s.
cerik ağacı 42
eğür 59
cığırık 348. s.
cılamak 43
cılınmak 44
cırlamak 45
cıyılmak 46
ciğer 348. s.
ciltin 47
citi 48
cönger 49
cügen 50
cüruk 51

çabır 52
çağır 53
çak 348. s.
çakıncık 56
çalkı 55
çalku 348. s.
çalman 54
çam 348. s.
çamçak 354. s.
çapçak 353 - 354. s.
çaşırnak 37
çebic 58

çekki 348. s.
çelek 57
çemiç 58
çibir 354. s.
çığlamak 43
çikkır 61
çınacak 60
çınday 348. s.
çohar 348. s.
çolpu 62
çomaca 63
çomaça 63
çuruk 64
çügen 50

diğren 130
dilerke 348. s.
don 153
dugun 65
duman 160
dupbur 159
dürba 161
duvadak 66
dürüm 354. s.
düye 166

eçki 67
eğe 348. s.
eğeci 68
eğer 69
emcek 70
emçek 70
emen 71
erin 72
erincek 73
erttemle 74
etik 353. s.

gakki 75
gara 76
gezik 86
gircin 121
ginci 89
gincilik 348. s.
gircin 121

gitçe 87
gizlik 86
gömbe 353. s.
gömçek 96
göptüregüs 348. s.

hadek 348. s.
har 78
hırs 348. s.
hiçin 348. s.
hiştik 91
honaşık 348. s.
honaşık 349. s.
hoynuh 349. s.

ıçkınmak 79
ırahın 349. s.
ıran 349. s.
ırgay 349. s.
ırgın 349. s.
ırhı 349. s.
ırınçek 73
ırkın 349. s.
ızlık 349. s.

iceği 80
içeği 80
içkil 353. s.
iğec 68
ilipin 81
irk 82
iti 48
iye 83

kaban 111
kaburga 112
kagamak 349. s.
kak 114
kandalay 355. s.
kaptal 113
kardoş 77
kartaymak 115
karuk 349. s.
kavrak 116
kayaşı 349. s.

- kayır 349. s.
 kebiçi 349. s.
 kenneşmek 84
 kereği 6
 kertme 85
 kertne 85
 keziklik 86
 kıçırnak 117
 kıl 349. s.
 kılın 119
 kılköbüz 118
 kıptı 120
 kindik 90
 kindik 349. s.
 kitçe 88
 koçkar 122
 kolcavlığı 123
 koman 125
 koş 349. s.
 köçer ağaç 92
 köğüt 93
 köğüz 100
 kökrek 94
 kömeli 95
 köncek 96
 könçek 96
 köpçek 97
 köpmek 98
 köyüz 100
 kudu 124
 künacm 126
 kuman 125
 kummuş 349. s.
 kübür 99
 küpe 132
 küyüs 100

 mamuraç 349. s.
 mangalay 101
 miyik 102

 okabörk 104
 onğ 103
 oram 105
 orun 106

 oylanmak 9
 oymak 107

 örs 158
 öz 354. s.
 özden 108
 özen 109

 paytal 17
 peç 110
 piç 110
 potak 354. s.
 potuk 354. s.
 purç 30

 sağın 349. s.
 savut 129
 sebelep 349. s.
 selemelik 127
 selemerik 127
 senek 130
 serubek 128
 sintaş 131
 sırğa 132
 sıy 133
 sin 131
 soyun 350. s.
 süyek 134
 süyümcü 350. s.

 şarga 138
 şarka 138
 şavak bk. şuvak
 şındık 137
 şıngart 136
 şınkart 136
 şıbyi 135
 şıbzı 135
 şuvak 350. s.
 şuvaklamak 350. s.

 tala 150
 talâ 150
 talaf 350. s.
 talav 350. s.
 tansık 141

 tansıkmak 141
 tap 350. s.
 tapha 142
 tapmak 143
 tarık 144
 tarıktırgan 144
 tarıtkan 144
 tatu 154
 tavuş 145
 tavuş etmek 145
 taymak 146
 ten 350. s.
 tepsemek 147
 tepsi cabuğu 148
 terek 149
 tırık 350. s.
 tıymak 350. s.
 tilkav 150
 tobengi 350. s.
 toğay 151
 tohtamak 152
 ton 153
 töbek 350. s.
 töğerek 155
 tögergi 350. s.
 töngek 156
 töre 157
 tüş 158
 tuban 160
 turma 162
 tuvar 163
 tuvğan 164
 tük 165
 tüve 166
 tüy 165
 tüyë 166

 urluk 167
 avamk 168

 üşkok 139
 üvre 350. s.
 üy 169
 üykerek 170

 yik 350. s.
 yiti 48

 zayınlık 350. s.